

Archeologische Begeleiding riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem (Gemeentelijke projectcode: JNW.0.2010)

Argo 7

ARCHEOLOGENBUREAU

ARGO

Opdrachtgever: Gemeente Haarlem, Stedelijke Projecten (Postbus 511, 2003 PB Haarlem, contactpersoon: dhr. S. de Kogel).

Gemeente: Haarlem
Plaats: Haarlem
Toponiem: Jansweg/Stationsplein
Onderzoeks-
meldingsnr.: 42824
Gemeentelijke
projectcode: JNW.0.2010
Coördinaten: -103.949/489.156 (NW)
-104.147/489.108 (NO)
-104.086/488.928 (ZO)
-103.909/489.048 (ZW)

Veldteam: G. van den Berg, A. Médard, J. Vaars
Titel: Archeologische Begeleiding rioolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

Auteur(s): G. van den Berg
Illustraties: G. van den Berg
Fotografie: G. van den Berg, A. Médard
Opmaak: G. van den Berg
Dataverwerking: G. van den Berg
Datum uitgave: April 2011
Autorisatie: J. Vaars
ISSN: 1879-7091

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Postadres:
Postbus 1259
1500AG
Zaandam

Bezoekadres:
Studio 34
Parkstraat 68-70
Zaandam

Telefoon: 075-6314418
Email: info@archeologenbureauargo.nl
Website: <http://www.archeologenbureauargo.nl>

Inhoudsopgave

1. Inleiding.	4
1.1. Beschrijving plangebied en onderzoeksgebied	4
1.2. Gemeentelijk archeologiebeleid en selectiebesluit	5
2. Doelstelling en vraagstelling	7
3. Geo(morfo)logische, archeologische en historische achtergronden	8
3.1. Geo(morfo)logie	8
3.2. Archeologie	8
3.3. De ontwikkeling van het plangebied aan de hand van historisch kaartmateriaal	10
3.4. Archeologisch Verwachtingsmodel (naar Blom 2010, 11)	15
4. De archeologische begeleiding	17
4.1. Gebruikte onderzoeksmethoden en -technieken	17
4.2. Belangrijke wijzigingen ten aanzien van het Programma van Eisen	19
4.3. De aangetroffen bodemopbouw	19
4.4. De archeologische sporen en fasering	20
4.4.1. Fase 1: circa 2800 voor Christus tot 0	20
4.4.2. Fase 2: midden 16de eeuw tot circa 1725	21
4.4.3. Fase 3: 1858 tot heden	24
4.5. De archeologische vondsten en monsters	26
4.5.1. Fase 1: circa 2800 voor Christus tot 0	26
4.5.2. Fase 2: midden 16de eeuw tot circa 1725	27
5. Synthese van de aangetroffen sporen en vondsten	32
6. Beantwoording onderzoeksvragen	35
7. Samenvatting	38
Literatuur	39
Internetbronnen	40
Overzicht van gebruikt kaartmateriaal	40
Afkortingenlijst	41

Bijlagen

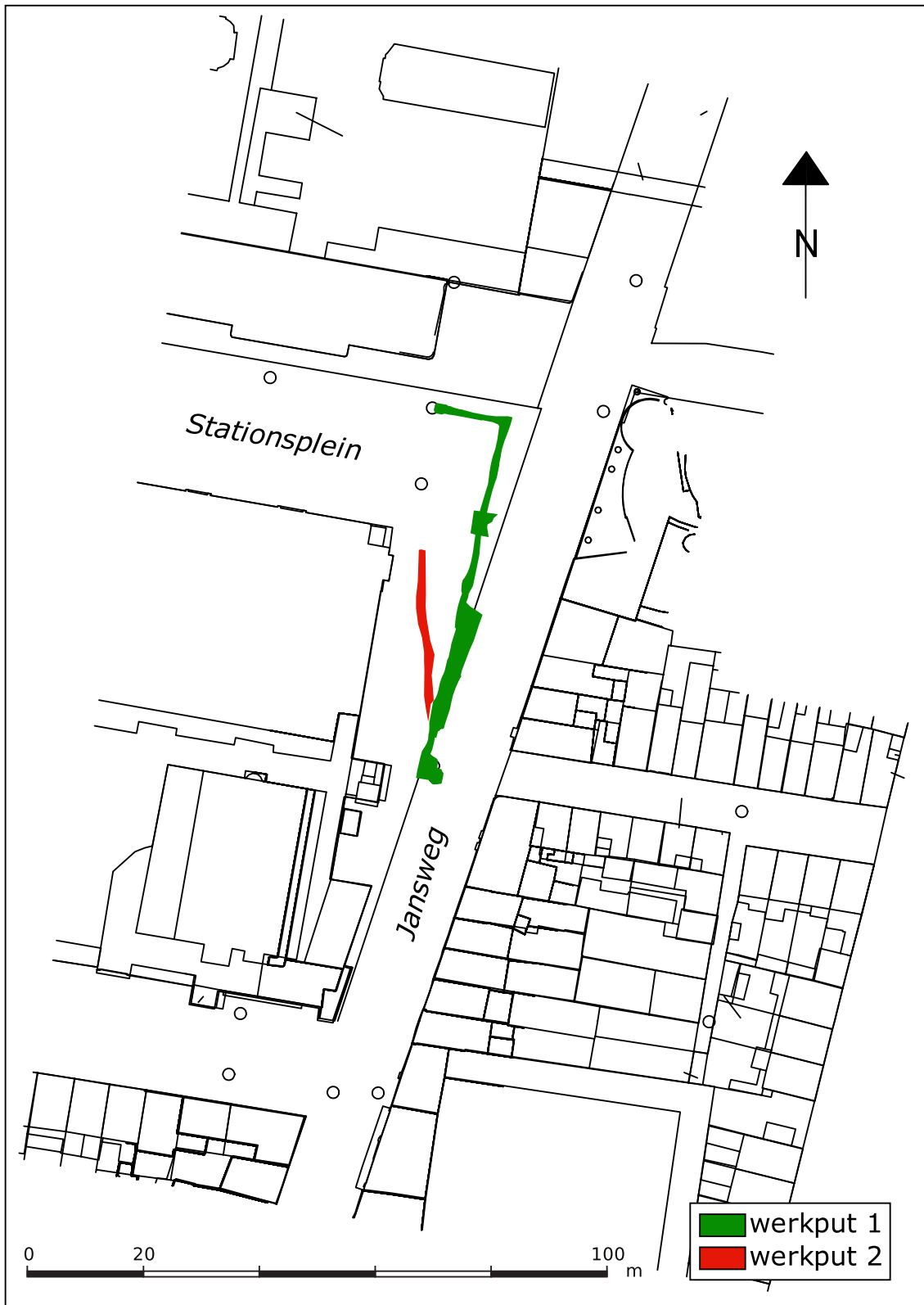
1. Stappenplan Archeologie.
2. Tabel archeologische en geologische perioden.
3. Sporen niveau 1 werkput 1 (zie inzet); sporen niveau 2 werkput 1 + 2.
4. Profielen en coupes.
5. Sporenlijst.
6. Vondstenlijst.
7. De ligging van het plangebied (blauw omkaderd) op de voorlopige gemeentelijke beleidsadvieskaart.
8. Determinatie middeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk en glas.
9. Determinatie overig anorganisch vondstmateriaal.
10. Determinatie dierlijk botmateriaal.
11. Waardering botanisch materiaal.
12. Catalogus keramiek.

1.2. Gemeentelijk archeologiebeleid en selectiebesluit

Het plangebied heeft volgens de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Haarlem een middelhoge verwachting (Blom 2010, 20: afbeelding 8). Het gemeentelijk beleid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg is er in de eerste plaats op gericht om waardevolle archeologische resten te behouden in de bodem (in situ). Dit beleid is nader uitgewerkt en vastgelegd in de beleidsnota archeologie en de voorlopige gemeentelijke beleidsadvieskaart (bijlage 7). Dit houdt in dat indien tijdens de werkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen (zoals bijvoorbeeld funderingen, grondsporen e.d.), in eerste instantie gekeken moet worden of door plaanpassing behoud in de bodem mogelijk is. Indien dit niet mogelijk is dienen de archeologische waarden te worden opgegraven (behoud ex situ); althans voor het deel dat door de civieltechnische werkzaamheden bedreigd wordt (Van Zalinge 2010). Naar aanleiding van bureauonderzoek heeft ADC Archeoprojecten geadviseerd om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling indien de bodemverstoring niet dieper reikt dan 100 cm -mv (Blom 2010, 5). In het geval van het plangebied Stationsplein en Jansweg heeft de gemeente besloten dat "...de (graaf-)werkzaamheden vanaf 100 cm -Mv (permanent) archeologisch begeleid dienen te worden" (ibid., 1). Er werd een Programma van Eisen (PvE) opgesteld voor een Archeologische Begeleiding met beperkte verstoring (Huisman 2010).

Afbeelding 2. Het plangebied (kijkrichting: zuid) vóór aanvang van de archeologische begeleiding. De nieuwe riolsleuf (werkput 1) werd langs de linkerkant van de bronbemaling aangelegd.

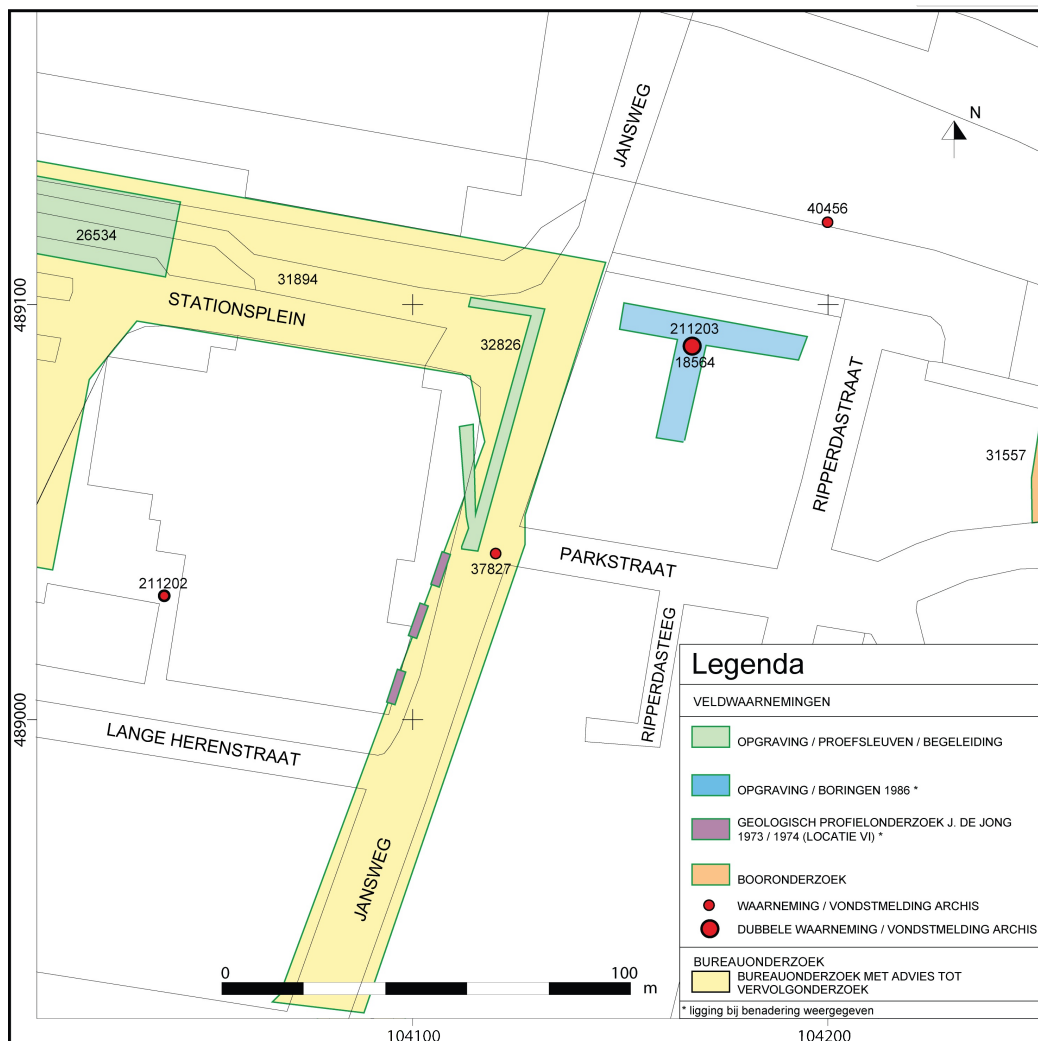

Afbeelding 3. De opgegraven delen van het plangebied op een uitsnede van de moderne Grootchalige BasisKaart Nederland met een projectie van de ligging van de werkputten van de archeologische begeleiding. Het noorden bevindt zich boven.

2. Doelstelling en vraagstelling

Doel van een begeleiding is volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. In het PvE (Huisman 2010) zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Zijn er één of meerdere vindplaatsen aanwezig in het plangebied, en zo ja, hoe worden deze gekenmerkt?
2. Bij afwezigheid van archeologische resten; wat is hiervoor de verklaring?
3. Zijn er sporen en/of structuren aanwezig? Zo ja, wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de sporen en structuren?
4. Welke materiaalcategorieën aanwezig en hoe is de conserveringstoestand van de diverse vondstcategorieën?
5. Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?
6. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied en komt dit overeen met de verwachting uit het vooronderzoek?
7. Kan een relatie gelegd worden tussen de betreffende vindplaats en bekende vindplaatsen in de wijdere omgeving?

Afbeelding 4. Uitsnede uit de topografische kaart met het plangebied en bekende archeologische vindplaatsen.

3. Geo(morfo)logische, archeologische en historische achtergronden

3.1. Geo(morfo)logie

De natuurlijke ondergrond bestaat ter plekke uit fijn tot middelgrof zand. De historische kern van Haarlem ligt op een strandwal. Na het einde van de laatste IJstijd, ongeveer 11.700 jaar geleden, werd het klimaat op aarde warmer (zie bijlage 2). De opwarming leidde tot het smelten van onvoorstelbare massa's landijs, waardoor de zeespiegel begon te stijgen. Ook het grondgebied van het huidige Nederland kwam na verloop van tijd aan zee te liggen, waarbij de kustlijn aanvankelijk steeds verder oostwaarts kwam te liggen. Rond 5300 jaar geleden stabiliseerde de situatie zich geleidelijk. Parallel aan de kustlijn ontwikkelden zich zandbanken, waarvan de bovenzijde op stormvloedhoogte lag (Berendsen 2008, 257). Door een verhoogde aanvoer van zand raakte de oudste strandwal buiten de invloedssfeer van de zee en ontstond er aan de kustzijde een nieuwe zandbank. Deze situatie herhaalde zich tot circa 2500 jaar geleden (ibid.). Op deze manier werd een brede reeks van strandwallen gevormd. Door aanstuiving van strandzand werden de voormalige zandbanken nog wat opgehoogd, soms wel tot zo'n tien meter boven NAP, meestal echter lager (De Groot et al. 1994, 121). De strandwalafzettingen worden door bodemkundigen gerekend tot het Laagpakket van Zandvoort, van de Formatie van Naaldwijk. De strandwal van Haarlem werd gevormd vanaf circa 4800 jaar geleden. Tot ongeveer 2000 jaar geleden was er sprake van duinvorming door aanstuiving van zand (Blom 2010, 9). Dit stuifzand wordt gerekend tot het Schoorl Laagpakket van de Formatie van Naaldwijk (Berendsen 2008, 238).

3.2. Archeologie

Gedurende vele millennia behoorden de strandwallen tot de weinige relatief droge, dus begaanbare en bewoonbare plaatsen in het kustgebied van Noord-Holland. Er kunnen archeologische resten worden verwacht vanaf de Late Steentijd (Laat-Neolithicum). In de Middeleeuwen werden de wegen over de strandwallen intensief gebruikt door reizigers en transporteurs, mede vanwege de gunstige, hoge en dus droge ligging van de strandwallen. De bewoning ging zich in de Late Middeleeuwen concentreren langs deze wegen, waardoor zich langgerekte lintnederzettingen ontwikkelden op en langs de flanken van de strandwallen. Op strategische plaatsen bevonden zich grotere nederzettingen op de strandwal, zoals Haarlem en Alkmaar. Deze beide steden waren gelegen aan grotere, bevaarbare rivieren, waardoor ze zich op een kruispunt van de belangrijkste water- en landwegen van laatmiddeleeuws Noord-Holland bevonden.

In de omgeving van de Jansweg zijn meerdere meldingen voorhanden van archeologische vindplaatsen, vanaf het Laat Neolithicum tot de Nieuwe Tijd (zie ook Blom 2010, 9-11). Afbeelding 5 toont de ligging van deze vindplaatsen. De groene sleuven met nummer 32826 hebben betrekking op het onderzoek van dit rapport. Het nummer is uitgegeven door ARCHIS2 bij het afmelden van het onderzoek. De groene zone met nummer 26534 vormt onderdeel van een onderzoek door Jacobs & Burnier uit 2009 (Burnier 2009). Dit onderzoek bestond uit boringen en de begeleiding van de sloop van het busstation en de aanleg van een fietsenkelder. Bij dit onderzoek werd - op de afzettingen van de strandwal - een ophogingspakket uit de 17de-19de eeuw aangetroffen, welke werd afgedekt door een recent geroerde bovenlaag (ibid., 9). Tijdens de begeleiding door Jacobs & Burnier zijn geen aanwijzingen gevonden voor prehistorische resten. Wel werden vier waterputten aangetroffen, die in de tweede helft van de 19de eeuw buiten gebruik zijn geraakt (ibid., 11-12). Ten zuiden van het onderhavig onderzoek werd in 1973/1974, langs de westzijde van de Jansweg, op drie plaatsen een geologische profielopname gemaakt door dhr. J. de Jong (De Jong 1985, 25: locatie VI). De Jong heeft het in zijn verslag van locatie VI over een 'prehistorische woonlaag' (ibid., 34). C14-bepaling van verzameld houtskool uit deze woonlaag leidde tot een datering rond 1300 voor Chr. Er werden ook kleine stukjes aardewerk aangetroffen, waarvan De Jong niet meer vermeldt dan dat het om prehistorisch aardewerk gaat. Het houtskool werd bemonsterd op niveaus tussen -0,17 en -0,37 m NAP. Op locatie VI werd de woonlaag aangetroffen tussen -0,07 m en -0,57 m NAP (ibid., 37). Op basis van de opgenomen profielbeschrijvingen kan worden geconcludeerd dat de woonlaag naar het zuiden toe minder dik werk (ibid., 37-38). De maximale dikte werd aangetroffen op de kruising tussen de Jansweg en de Parkstraat (afbeelding 5). De Jong (ibid., 36) besluit met de

Archeologische Begeleiding Rioolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

conclusie dat "... ter plaatse vanaf het Laat Neolithicum tot aan het einde van de Bronstijd en mogelijk tot in de vroege IJzertijd, prehistorische bewoning plaatsvond, naar alle waarschijnlijkheid in fasen, waarvan het aantal, de tijdsduur en de onderlinge relatie niet in detail bekend zijn". In de noordelijke helft van het bouwblok dat wordt omsloten door de Jansweg, de Parkstraat en de Ripperdastraat heeft in 1986 een opgraving plaatsgehad door de archeologische dienst van de gemeente Haarlem. In afbeelding 5 is de ligging van de twee opgravingsputten bij benadering weergegeven met behulp van gegevens welke beschikbaar zijn gesteld door de archeologische dienst. Voorafgaande aan de opgraving heeft men over het tracé van de putten grondboringen geplatest. In de dagrapporten van de opgraving zijn de boorgegevens opgenomen. Hieruit blijkt dat in vrijwel elke boring een grijze laag is aangetroffen, met een dikte van maximaal 60 cm. In veel boringen is de top van de grijze laag verdwenen door latere verstoringen. In de boringen waar de onderzijde van de grijze laag is aangeboord, ligt deze veelal tussen circa -0,80 en -1,00 m NAP. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de oorspronkelijke niveauverschillen op de strandwal op deze locatie gering zijn. Tijdens de opgraving van de oost-west georiënteerde sleuf (werkput 1) werden zeer veel elkaar kruisende ploegsporen en stukjes aardewerk aangetroffen, op een niveau rond -0,60 m NAP. Het dagrapport van 19 juli 1986 maakt melding van het vermoeden dat de grijze zandlaag naar het oosten toe afloopt. Onduidelijk blijft of dit te maken heeft met de ligging van het terrein, bijvoorbeeld op de flank van de strandwal. De ploegsporen waren gelig van vulling tegen een lichtgrijze ondergrond. Ook wordt de vondst van een stukje vuursteen gemeld. Op de kruising met werkput 1, werden in de noord-zuid georiënteerde sleuf (werkput 2) sporen uit de periode rond de 17de eeuw aangetroffen. Hieronder een houtconstructie van enkele palen (dagrapport 23-8-1986). Ongeveer 6 m ten zuiden van de kruising van de werkputten werd weer de grijze zandlaag met prehistorische sporen aangesneden. Op 15-11-1986 wordt in het dagrapport een profielbeschrijving gegeven, waaruit blijkt dat er sprake moet zijn geweest van twee grijze zandlagen, gescheiden door een stuifzandpakket (lagen D en F in het dagrapport). Volgens een korte samenvatting in Haarlems Bodemonderzoek 20 (De Jong et al 1986, 62-63) dateren de bewoningssporen uit de Late Steentijd, circa 1800 voor Chr. Beide lagen bevatten - volgens de profielbeschrijving in de dagrapporten - ploegsporen, terwijl in de bovenste laag (D) ook kuilen of greppels worden vermeld. Blijkens een vermelding in het dagrapport van 22-11-1986 bevatte de onderste laag (F) weer relatief veel aardewerk. Helaas staan er geen niveauvermeldingen bij de profielbeschrijving. De samenvatting in Haarlems Bodemonderzoek 20 (ibid.) meldt nog dat het merendeel van het gevonden aardewerk van het Klokbekertype is en enkele van het Wikkeldraadtype. Verder nog een korte vermelding van de vondst van vuurstenen knoopschrabbers en vele afslagen, alsook een circa 2,5 cm lange vuurstenen pijlpunt. Helaas is bij deze vondsten niet vermeld in welke van de twee woon- en/of akkerlagen ze zijn gevonden. In ARCHIS2 vinden we 2 waarnemingsmeldingen van deze opgraving terug, met de nummers 18564 en 211203. Bij de eerstgenoemde wordt slechtst melding gemaakt van "twee door stuifzand gescheiden akkerlagen met eergetouwkrassen. Ook werden greppels, kuilen en paalkuilen waargenomen. Bij laatstgenoemde melding staat slechts de volgende opmerking: "Deze opgraving moet nog worden gepubliceerd; op het moment van invoeren was nog niet alle informatie beschikbaar". Een vondstmelding (waarnemingsnummer 37827) op de hoek van de Jansweg en de Parkstraat bestaat uit een drinknapje. Het werd gevonden in een ophogingslaag tijdens graafwerkzaamheden. Datering en verblijfplaats van het drinknapje worden niet vermeld. Merkwaardig genoeg wordt als toponiem bij de melding de Jansweg-Lange Herenstraat genoemd. De waarneming met nummer 211202 bestaat eveneens uit een drinknapje. Hier weet men niet meer te melden dan: "Het is niet bekend waar het drinknapje wordt bewaard". Het lijkt er sterk op dat er sprake is van een dubbele melding van hetzelfde voorwerp. Gezien het opgegeven toponiem en het feit dat ter plaatse van nummer 211202 veel nieuwbouw staat, is het aannemelijk dat hier de juiste ligging van de vondst moet worden geplatest. De melding met nummer 40456 bestaat uit vondsten van "laat-Neolithisch potbeker-aardewerk". De vondsten werden gedaan in 1963 bij de aanleg van een gasleiding op de kruising Kleverlaan / Schoterweg. Ook over de context wordt nog iets prijsgegeven in deze waarneming: Het gaat om een in oud duinzand ingeschakelde veenlaag die overgaat in een iets hoger gelegen, humeus niveau. In het humeuze deel werd "potbekeraardewerk" aangetroffen. Een C14-datering van de basis van het veen gaf als resultaat 3640 +/- 40, rond

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

1690 voor Chr. Deze datering valt in de Vroege Bronstijd. Gezien de ligging van de aardewerkvondsten in een laag op het veen, moet worden verondersteld dat de C14-datering niet juist is, of dat de vondsten onjuist zijn gedetermineerd. Een laatste mogelijkheid is dat het 'opspit' uit oudere, ondergelegen lagen betreft. De gele zone met nummer 31894 vormt het plangebied van het bureauonderzoek door het ADC (Blom 2010), hetwelk de aanleiding gaf tot de hier beschreven begeleiding. De te verwachten archeologische resten bestonden voor de prehistorische perioden hoofdzakelijk uit aardewerk- of vuursteenstrooiingen en grondsporen. Uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd werden funderingsresten, putten, grondsporen, oude wegdekken en erven verwacht (Blom 2010, 11).

3.3. De ontwikkeling van het plangebied aan de hand van historisch kaartmateriaal

Met behulp van historisch kaartmateriaal kan de bewoningsgeschiedenis van het plangebied worden geschetst vanaf de zestiende eeuw tot heden, zij het dat het kaartmateriaal slechts momentopnames verschaft van het grondgebruik. Ook dient rekening te worden gehouden met de doeleinden, waarvoor een kaart werd opgesteld, alsook de gebruikte meetkundige en illustratieve methoden. Uit de afwezigheid van bebouwing in een kaartafbeelding, kan niet zonder meer worden geconcludeerd dat er niets stond op het moment van opname. In het begin werd veel gebruikt gemaakt van algemene iconen voor nederzettingen/steden, kerken, kloosters, etc. Details aangaande het uiterlijk en/of de inrichting van individuele huizen, erven of de openbare ruimte werden aanvankelijk zelden gedocumenteerd. Ook zijn de meeste historische kaarten in 'vogelvluchtperspectief' afgebeeld, hetgeen soms problemen geeft bij de bepaling van de ligging van een plangebied. Vergelijking van meerdere kaarten uit dezelfde periode vormt één van de mogelijkheden om deze problemen enigszins te ondervangen. Daarnaast biedt projectie van oude kaarten op de huidige topografie met behulp van moderne computertechnieken ook vaak uitkomst. In het geval van Haarlem is dit laatste echter minder eenvoudig. Vanaf het einde van de 17de eeuw heeft vooral de noordzijde van Haarlem

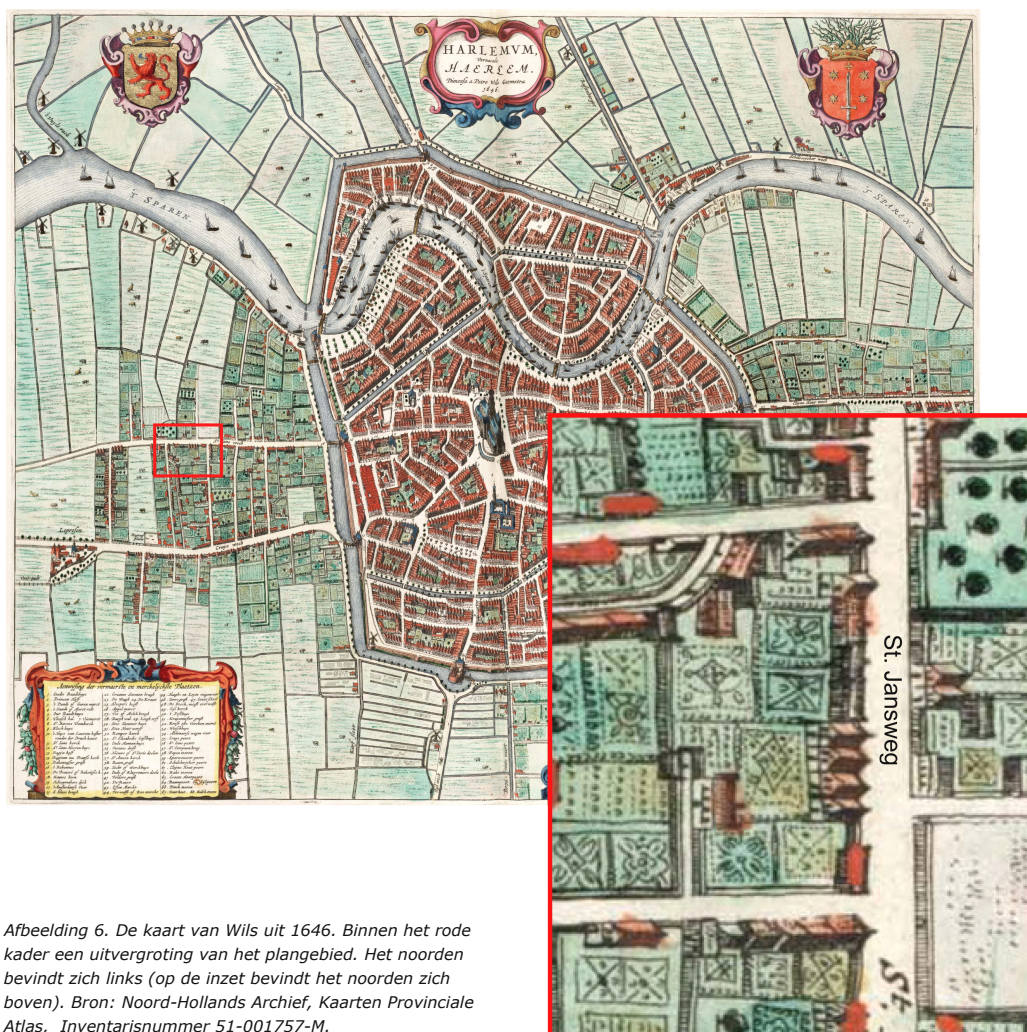

Afbeelding 5. Het plangebied (binnen de rode zoeker) op een uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer (omstreeks 1560). Het noorden bevindt zich boven. Bron: Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, inventarisnummer 2423.

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

ongekend veel ontwikkeling doorgemaakt. Hierdoor zijn binnen dit deel van Haarlem vrijwel geen elementen te herkennen, die zowel op de oudere kaarten als in de moderne situatie, aanwezig zijn. Projecties van de oudste kaarten op de huidige topografie kunnen daarom slechts met ruime nauwkeurigheidsmarges worden vervaardigd.

Op de oudste historische kaarten vinden we Haarlem nog vrijwel geheel binnen haar Middeleeuwse vesten terug (afbeelding 5). Het plangebied ligt dan nog buiten de stadsvesten. Langs de Jansweg en de Kruisweg bevindt zich lintbebouwing. Zo ook ter plaatse van het plangebied. De kaart, getekend door Jacob van Deventer, toont onvoldoende detail om meer te weten te komen over het uiterlijk en het gebruik van de bebouwing en de bijbehorende erven. Na de verwoestende effecten van de stadsbrand van 22 en 23 oktober 1576, had de stad in de late 16de en vroege 17de eeuw een enorme bevolkingsaanwas gekend: van 18.000 inwoners in 1572 naar 39.455 in 1622. Voor een belangrijk deel werden deze immigranten aangetrokken door de bloeiende linnenindustrie (Taverne 1978, 279-285). Hoewel de stad in diverse keuren het bouwen buiten de poorten streng reguleerde - slechts houten tuinhuisjes met een maximale lengte van 13 voet bij een hoogte en breedte van 8 voet waren toegestaan volgens de keur van 31 mei 1603 - bleek vooral de noordzijde van de stad een grote aantrekkingskracht te hebben op bouwlustigen. In 1628 reeds kon men spreken van een - illegaal gebouwde - voorstad aan de noordzijde van de middeleeuwse stad (ibid., 289). De gedetailleerde kaart van Pieter Wils geeft de situatie in 1646 weer (afbeelding 6). Ter plekke van het plangebied zien we weliswaar veel open ruimte, doch duidelijk is dat de bebouwing bezwaarlijk is aan te duiden als 'agrarisch'. Veeleer vertoont de bebouwing de karakteristieken van een buitenwijk met ruime erven en mooie, grote tuinen in Hollandse stijl. In 1643 meldt Salomon de Bray echter dat veel van deze woningen in de noordelijke voorstad door twee, drie en zelfs meer gezinnen worden bewoond (ibid., 294). Dit zou erop kunnen wijzen dat deze wijk veel goedkope huurwoningen kende, waarbij meerdere gezinnen in een pand werden

Afbeelding 6. De kaart van Wils uit 1646. Binnen het rode kader een uitvergroting van het plangebied. Het noorden bevindt zich links (op de inzet bevindt het noorden zich boven). Bron: Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, Inventarisnummer 51-001757-M.

Archeologische Begeleiding Rioolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

gehuisvest. De kaart van Wils en de beschrijving door De Bray spreken elkaar schijnbaar tegen aangaande de sociaal-economische status van de bewoners. Opgemerkt kan worden dat de panden en opstallen in de noordelijke voorstad in de kaart van Wils in de regel een fractie kleiner en lager zijn dan in de oude binnenstad van Haarlem, hetgeen kan worden opgevat als een argument voor de juistheid van de bewering van De Bray.

Afbeelding 7. De ligging van de werkputten (rode lijnen), bij benadering geprojecteerd op een gegeorectificeerde uitsnede uit de kaart van De Hooghe (1688). Het noorden bevindt zich boven. Bron: Noord-Hollands Archief, inventarisnummer 51-001535-1 G.

Met een nieuwe stadsuitleg aan de noordzijde van de oude stad zou er veel ruimte komen voor een naar verwachting groeiend aantal stedelingen. Hierbij liet men zich niet altijd leiden door het aloude adagium: 'De kost gaat voor de baat uit'. Niet alleen zou de bestaande behoefte aan ruimte worden verlicht, men ging er ook vanuit dat de nieuwe uitleg een 'magneetfunctie' zou vervullen. Men hoopte dat de ruime nieuwe uitleg vanzelf nieuwe bewoners en nijverheid zou trekken. Een warm pleitbezorger voor deze blik was de Haarlemse schilder, architect en stedenbouwkundige Salomon de Bray (Taverne 1978, 336-340). Na 30 jaar getouwtrek tussen voor- en tegenstanders, werd een aanvang gemaakt met de aanleg van de nieuwe noordelijke stadsuitleg. Pas in 1671 komt het stadsbestuur tot het besluit om actief het voortouw te nemen in de ontwikkeling van de noordelijke voorstad. Dan wordt het plangebied binnen de nieuwe stadsvesten van Haarlem opgenomen. De werkzaamheden aan de nieuwe vestingwerken aan de Noordzijde van Haarlem zijn vastgelegd in het doek "Het opwerpen van de nieuwe stadswallen van Haarlem in 1671", geschilderd door Gerrit Berckheyde in 1671/'72 (te zien op: <http://www.mauritshuis.nl/index.aspx?chapterid=3724>). De realisering van de nieuwe stadsuitleg bracht een nieuwe ordening van het stratenpatroon en de verkaveling van de bestaande erven met zich mee. Zo werd er besloten om "de 'royingh van de St. Jansstraat daer de nieuwe huisjen sullen koomen' niet die van de oude weg te laten volgen, maar deze - althans voor dit gedeelte - recht te trekken tot voorbij de nieuwe erven" (Taverne 1978, 370). De nieuwe situatie is gedetailleerd weergegeven in een uitsnede van de kaart van De Hooghe uit 1688 (afbeelding 7). Het nieuwe stadsgewest is duidelijk sterk ontwikkeld sinds het midden van de 17de eeuw. De inrichting van de straten zou niet meer wezenlijk wijzigen gedurende enkele eeuwen. Hierdoor is het mogelijk de ligging van de opgravingsputten bij benadering weer te geven. Wanneer we afbeelding 6 en 7 vergelijken, zien we dat er een extra dwarsstraat op de Jansweg is gerealiseerd (de Lange Rozenstraat; vergelijk afbeelding 8 t/m 11 voor de straatnamen in het plangebied). Ook de huizen in afbeelding 6 zijn niet meer terug te

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

herkennen in afbeelding 7 door de sterk gewijzigde inrichting van het plangebied. Het lijkt er sterk op dat (een deel van) de huizen in de detailopname van afbeelding 6 in 1671 zijn ontruimd en afgebroken in het kader van de herverkaveling die de nieuwe stadsuitbreiding begeleidde. In 1688 vertoont dit nieuwe stadsdeel dan ook veel lege plekken, vooral langs de dwarsstraten van de Jansweg. Langs de Jansweg is de bebouwing al redelijk verdicht. Ter plaatse van de archeologische begeleiding vinden we (van zuid naar noord) een pand op de hoek met de Lange Molenstraat met de noklijn haaks op de Jansweg, een pand met de noklijn parallel aan de Jansweg, twee panden met de noklijn haaks op de Jansweg op de hoek met de Lange Rozenstraat, een pand met de noklijn haaks op de Jansweg (aan de noordzijde van de hoek met de Lange Rozenstraat en een pand met de noklijn parallel aan de Jansweg, een totaal van 6 panden. Het beeld als vastgelegd door De Hooghe (afbeelding 7) moet tot stand zijn gekomen tussen 1671 en 1688, al kan niet worden uitgesloten dat een deel van de oudere bebouwing mocht blijven staan.

Afbeelding 8. De ligging van de werkputten (rode lijnen), bij benadering geprojecteerd op een gegeorectificeerde uitsnede uit de kaart van De Wit (1698). Het noorden bevindt zich boven. Bron: Noord-Hollands Archief, inventarisnummer 560_0798.

In 1698, tien jaar na de vervaardiging van de kaart van De Hooghe, werd het plangebied al weer vastgelegd door De Wit (afbeelding 8). Bij nadere beschouwing valt direct op dat ten noorden van de kruising met de Lange Molenstraat nu twee panden met de noklijn haaks op de Jansweg staan, gevolgd door een pand waarvan de noklijn parallel aan de Jansweg ligt. Op de zuidelijke hoek van de Jansweg en de Lange Ruyterstraat bevindt zich nu nog maar één pand met de noklijn haaks op de Jansweg. Het laatste pand met de noklijn parallel aan de Jansweg is vervangen door twee panden met de noklijn haaks op de Jansweg. Ook is langs de Jansweg en de dwarsstraten vrijwel geen lege kavel meer te vinden. Het is natuurlijk mogelijk dat kleine verschillen tussen de beide kaarten zijn terug te voeren op een niet al te realistische weergave van de werkelijkheid, danwel een onoplettenheid bij de cartograaf. De hier afgebeelde verschillen zijn echter te ingrijpend voor een dergelijke uitleg. De nieuwe huizen op de kaart van De Wit moeten tot stand zijn gekomen in het korte tijdsbestek van 10 jaar (1688-1698). De minuutplan van 1822, opgemaakt door F.J. Nautz, is de eerste meetkundig vrijwel correcte weergave van het stadsplan. De minuutplan vormt de oudste versie van ons huidige kadaster en diende ter documentatie van eigendomsrechten en -plichten over grond en opstallen. Afbeelding 8 toont een uitsnede uit deze plattegrond met een projectie van het plangebied en de ligging van de sleuven van de archeologische begeleiding. Het plangebied ligt op deze plattegrond binnen de noordelijke stadsuitbreiding. De bebouwing is in 1822 geconcentreerd langs de Jansweg en de Kruisweg, de noord-zuid gelegen uitvalswegen over de strandwal, en meerdere verbindingswegen tussen beide voornoemde uitvalswegen. Ter plekke van het plangebied vinden we slechts boomgaarden. In de noordelijke uitbreiding binnen de nieuwe vestingwerken vinden we in 1822 sowieso nog open ruimte. Veel stadsbesturen voorzagen ruimtegebrek in de Gouden Eeuw en maakten ruimte door uitbreiding buiten de oude stadsomwalling. Langdurige economische achteruitgang leidde in veel steden echter reeds in

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

de late 17de en 18de eeuw tot een terugval in het inwonersaantal, waardoor de uitbreidingswijken vaak gedurende enkele eeuwen een nogal open karakter kregen, hetgeen we dan ook terug kunnen zien in dit deel van het plangebied.

Afbeelding 9. De ligging van de werkputten (rode lijnen) en de moderne kadastrale situatie (zwarte lijnen), geprojecteerd op een gegeorectificeerde uitsnede van de kadastrale minuutplan van 1822, opgetekend door F.J. Nautz. Het noorden bevindt zich boven. Bron: Noord-Hollands Archief, inventarisnummer 51-000390-4 G.

In 1839 werden de steden Amsterdam en Haarlem - als eersten in Nederland - verbonden door middel van een spoorweg (bron: <http://www.spoorweggeschiedenis.nl>). Aanvankelijk stopte de stoomtrein op een tijdelijk station nabij de Amsterdamse Poort. In 1842 werd deze tijdelijke locatie verlaten voor het huidige stationsgebied van Haarlem (bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Station_Haarlem). Deze situatie vinden we dan ook terug op de kaart van De Geus, uit 1857 (afbeelding 10). Ten opzichte van de situatie in 1822 zien we een duidelijke toename van

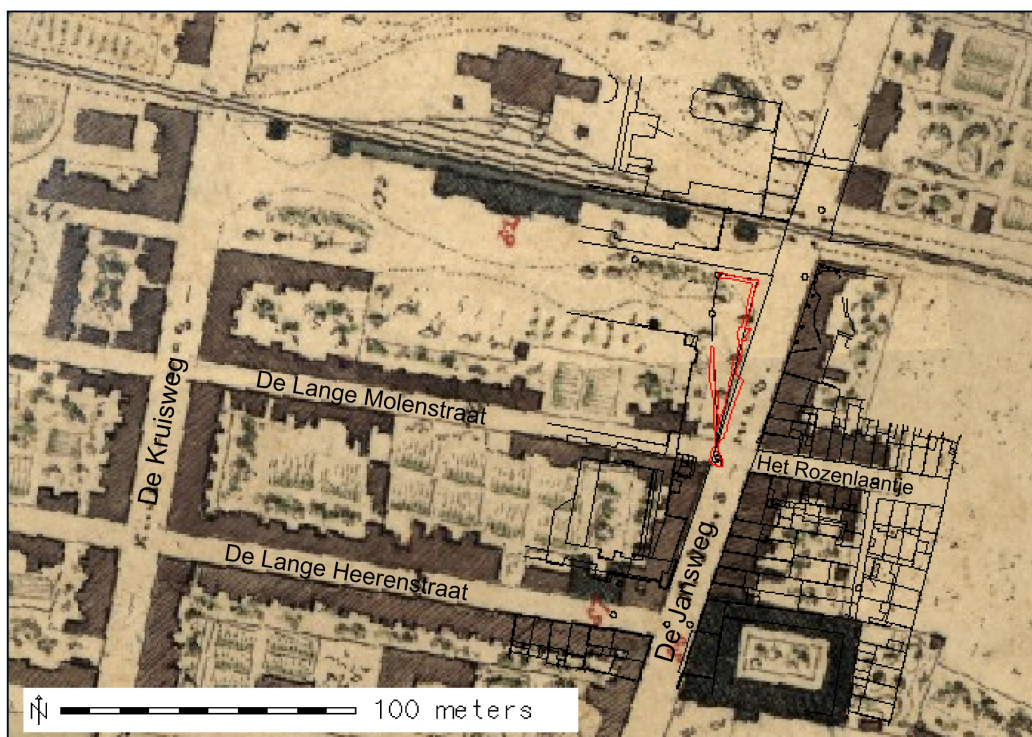
Koninklijke Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagens J.J. Beijnes (1838-1963)*

In 1838 begon de timmerman Jan Beynes als wagenmaker op de Riviermarkt 7 te Haarlem. Het bedrijf groeide uit tot een fabriek van spoorwegmaterieel. In 1858 werd op de kruising van de Jansweg en het Stationsplein de Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagens J.J. Beijnes in gebruik genomen. De productie begon met wagons en werd later uitgebreid naar personenrijtuigen en treinstellen. Ook trams en autobuscarrosserieën werden er gemaakt. Vanaf 1875 mocht de fabriek het predikaat "Koninklijke" voeren (Messing 1972, 256).

In 1950 verhuisde het bedrijf naar Beverwijk. De bekendste trams zijn de grijze gelede trams uit Amsterdam die eind vijftiger jaren werden ingevoerd. De laatste afgeleverde treinstellen zijn de zogenaamde 'Hondenkoppen'. In 1963 werd het bedrijf gesloten.

*) bron: <http://www.conam.info/carrosseriebouwers-beschrijvingen/beynes-haarlem-beverwijk-1838-1963>

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

Afbeelding 10. De ligging van de werkputten (rode lijnen) en de moderne kadastrale situatie (zwarte lijnen), geprojecteerd op een gegeorectificeerde uitsnede van de kaart van De Geus (1857). Het noorden bevindt zich boven. Bron: Historisch Museum Haarlem/Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, inventarisnummer 53-019016 M.

het bebouwd oppervlak in de omgeving (vergelijk afbeelding 8 en 9). Ter plaatse van de archeologische begeleiding was op het moment van opname geen bebouwing aanwezig. In 1858, een jaar na de kartering door De Geus, werd het plangebied ontwikkeld. Vanaf dat ogenblik tot in 1958, bevond zich op de kruising van het Stationsplein met de Jansweg de Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagons J.J. Beijnes. Een korte geschiedenis van deze fabriek is te vinden in het bovenstaande, binnen het oranje gekleurde themakader. De kaart van Perk (1880, bijgewerkt tot 1882) toont inderdaad bebouwing ter plaatse van het plangebied (afbeelding 11). Binnen het gebied tussen het Stationsplein en de Lange Molenstraat bevindt zich dan een zeer groot pand met een kleine binnentuin. Dit moet de fabriek van J.J. Beijnes zijn. Echter, ter plaatse van het plangebied is sprake van een groepje van vijf woningen met kleine erfjes. De meest noordelijke daarvan is georiënteerd op het Stationsplein. De vier woningen ten zuiden hiervan zijn georiënteerd op de Jansweg. In 1857 was het gebied nog onbebouwd (afbeelding 10). Hieruit kan worden geconcludeerd dat deze woningen tussen 1857 en 1882 dateren. De woningen met erven moeten echter vrij snel zijn opgekocht door Beijnes, getuige oud beeldmateriaal waarin de fabriek van Beijnes zich inmiddels uitstrekt tot de hoek met de Jansweg (afbeelding 19). Het huidige beeld van de bebouwing en de openbare ruimte op de kruising van de Jansweg en het Stationsplein is in grote lijnen tot stand gekomen tussen de jaren '60 en '80 van de twintigste eeuw.

3.4. Archeologisch Verwachtingsmodel (naar Blom 2010, 11)

In het hele plangebied worden archeologische waarden verwacht vanaf het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen in de top van de strandwalafzettingen en in de bovenliggende duinafzettingen (Laagpakket van Zandvoort, Formatie van Naaldwijk). Vanwege verschillende fasen van duinvorming kunnen zich meerdere bewoningsniveaus in de ondergrond bevinden. Over de diepteligging van archeologische sporen kunnen daarom geen uitspraken gedaan worden. Waarnemingen in de omgeving tonen aan dat vanaf in ieder geval het Neolithicum de zone rond het plangebied bewoond is geweest. Op basis van resultaten van een booronderzoek in het plangebied wordt de top van de duinafzettingen op een diepte van ca. 1 tot 2 meter -mv verwacht (maximaal tot 0,14 m +NAP). De verwachte archeologische resten bestaan voor de prehistorische perioden hoofdzakelijk uit aardewerk- of vuursteenstrooiingen en grondsporen. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zijn naar verwachting slecht

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

geconserveerd. De beperkte beschikbare gegevens laten niet toe, het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren.

Op de strand- en duinafzettingen is naar verwachting van ca. 1,5 m -mv tot aan maaiveld een ophogingspakket uit de Nieuwe tijd aanwezig. De dikte hiervan varieert vermoedelijk tussen enkele decimeters en 1,5 meter. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de boven het hoogste grondwaterpeil heersende relatief droge bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Andere type indicatoren (aardewerk) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd. Funderingsresten, putten, grondsporen, oude wegdekken en erven kunnen onder een recente laag ophoogzand worden aangetroffen.

Het is aannemelijk dat bij de aanleg van kabels, leidingen, funderingen en verhardingen de bodem is verstoord. Booronderzoeken in het plangebied zelf en in de directe omgeving tonen aan, dat de bovenste 100 cm van de bodem is verstoord of opgebracht. Oudere niveaus in het duinzand kunnen zijn verstoord door de aanleg van bebouwing in de 17de eeuw.

Afbeelding 11. De ligging van de werkputten en de moderne kadastrale situatie (zwarte lijnen), geprojecteerd op een georectificeerde uitsnede van de kaart van Perk (1880, bijgewerkt tot 1882). Geel uitgelicht zijn de funderingen van de tramremise/rijtuig-fabriek van de Koninklijke Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagons J.J. Beijnes (1858-1958). Het noorden bevindt zich boven. Bron: Historisch Museum Haarlem/Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, inventarisnummer 51-000740 G.

4. De archeologische begeleiding

4.1. Gebruikte onderzoeksmethoden en -technieken

De regie over de ontgraving lag bij de uitvoerders van de rioleringswerkzaamheden, medewerkers van de firma. Heijmans (afbeelding 12). De buissegmenten van de nieuwe riolering hadden een lengte van tweeënhalve meter. De nieuwe riolering werd per buis gelegd. Hiervoor werd een sleuf van circa 1 meter breed gegraven, bij een lengte van circa drie á vier meter. Dit vrijgelegde deel kon vervolgens opgeschoond en archeologisch onderzocht worden. Vervolgens werd het nieuwe segment in de sleuf gehesen en aangekoppeld aan het bestaande riool. Na enig stelwerk moest het rioolsegment worden geborgd in verband met mogelijke verzakkingen tijdens het aankoppelen en stellen van de volgende segmenten. Het borgen geschiedde door het storten en aantrillen van zand op het zojuist gestelde rioolsegment. In tegenstelling tot de gebruikelijke situatie, kon daarom steeds slechts een sleufdeel van maximaal 4 meter lengte worden gedocumenteerd, alvorens verder te kunnen gaan met de rest van de riolsleuf. De voortdurende verplaatsing van werkmateriaal en grond vormde een belemmering voor een permanent meetsysteem. Het meetsysteem is om deze reden gekoppeld aan de omringende bebouwing. De 'oorsprong' (het 0/0-punt) van dit lokale meetsysteem is op een later tijdstip ingemeten in het landelijke stelsel van RD-coördinaten door dhr. R. Selassa van de landmeetkundige dienst van Haarlem. Archeologische en geologische sporen en lagen zijn in het veld genoteerd volgens de specificaties in de Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB). Er zijn tijdens de archeologische begeleiding twee werkputten aangelegd (zie afbeelding 3 en bijlage 3):

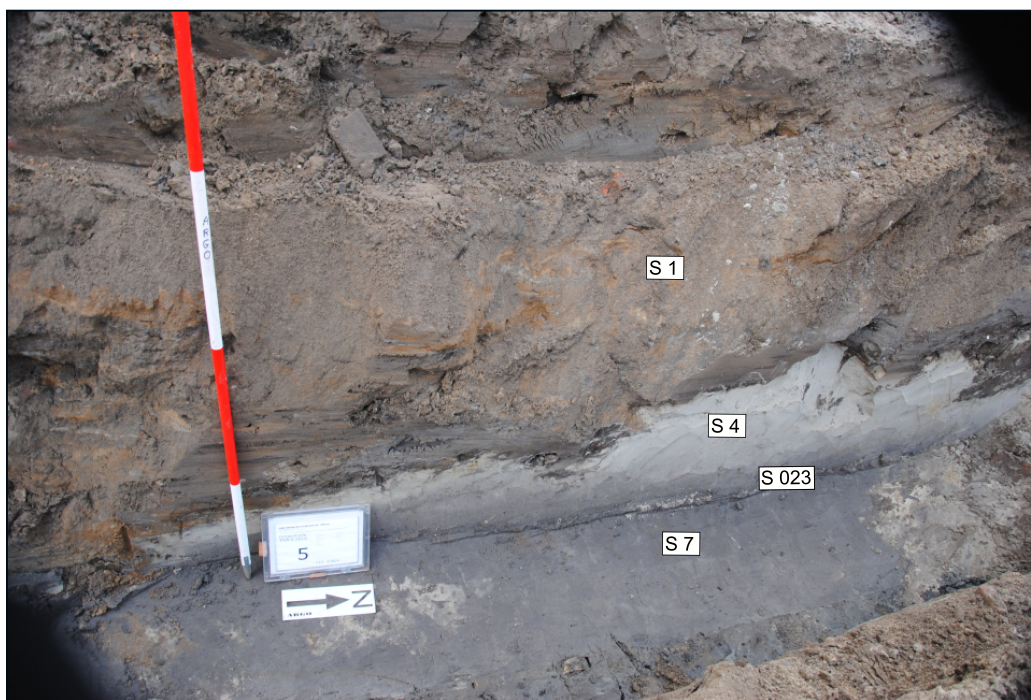
Afbeelding 12. Medewerkers van Heijmans bereiden de plaatsing van een nieuw segment van het riool voor. Kijkrichting: noord.

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te HaarlemWerkput 1:

Ter plaatse van het nieuw aangelegde deel van het riool. Deze put heeft een lengte van circa 70 meter bij een breedte van circa één tot anderhalve meter. Er is één vlak aangelegd. Uitzondering vormt een deel met een oppervlakte van enkele vierkante meters waar reeds op een hoger niveau enkele vondstvoerende sporen werden aangetroffen. Ter plaatse zijn twee vlakken aangelegd en gedocumenteerd, waarbij het hoogst gelegen vlak logischerwijze als vlak 1 is gedocumenteerd. Dit bleek tijdens de uitwerking echter te conflicteren met de overige sporen. Om deze reden is in de sporenlijst (bijlage 5) een extra kolom 'niveau' toegevoegd. Het hoogst aangelegde en jongste vlak heeft tijdens de uitwerking de aanduiding 'niveau 1' gekregen. Het dieper aangelegde en oudste opgegraven vlak heeft tijdens de uitwerking de aanduiding 'niveau 2' gekregen. Dezelfde aanduiding is gebruikt in de kaartbijlage van de sporen (bijlage 3). Niveau 2 is aangelegd op het niveau van de ontgraving ten behoeve van de aan te leggen riolering. Veruit het grootste deel van dit niveau bestond uit natuurlijke afzettingen van de strandwal, hier en daar met sporen van bewerking in de vorm van eergetouwkrassen. Hierover meer in §3.1, §4.3 en §4.4.1. Alle niveaus en de profielen zijn tijdens de aanleg opgeschaafd om ook vagere grondsporen en verkleuringen op te kunnen sporen. Van het westprofiel zijn drie profielopnamen gedocumenteerd (bijlage 3, P1 t/m P3). Niveau 1 lag op circa 0,00 m NAP en circa 1,0 m onder het huidig maaiveld. Niveau 2 lag op circa -0,60 m NAP en circa 1,60 m onder het huidig maaiveld.

Werkput 2:

Ter plaatse van het verwijderde deel van het bestaande riooltracé. Werkput 2 heeft een lengte van circa 30 meter en een breedte van één meter, bij een diepte van circa één meter.

Afbeelding 13. Opname van een deel van het westprofiel van werkput 1. Kijkrichting: westnoordwest.

4.2. Belangrijke wijzigingen ten aanzien van het Programma van Eisen (Huisman 2010)

Tot de specificaties in het Programma van Eisen behoorde onder meer de archeologische begeleiding van de verwijdering van een het oude railtracé. Het oude railtracé lag ter plaatse van werkput 2. Het bestaande riool bleek nog dermate veel water te bevatten dat van een systematische documentatie geen sprake kon zijn. Daar bovendien bleek dat de verwijderingswerkzaamheden zich geheel beperkten tot de reeds geheel verstoorde ingraving van het riool, is in overleg met het bevoegd gezag besloten het verwijderen van dit oude riool niet verder archeologisch te begeleiden en de aandacht geheel te richten op werkput 1.

4.3. De aangetroffen bodemopbouw (bijlage 4)

In het onderstaande wordt de aangetroffen bodemopbouw besproken in chronologische volgorde, beginnend bij de oudste en eindigend bij de jongste afzetting. De beschrijving van de bodemopbouw kan worden geïllustreerd aan de hand van afbeelding 13.

De natuurlijke bodem bestaat in hoofdlijnen uit lichtgrijze tot grijze afzettingen van de strandwal met fijn tot middelgrof zand (Spoor 7). De onderzijde van deze afzettingen is tijdens de archeologische begeleiding nergens bereikt. De top lag in het algemeen rond -0,50 m ten opzichte van NAP, ofwel rond 1,50 m onder huidig maaiveld (bijlage 4). In dit niveau zijn ploegsporen aangetroffen (Spoor 21). Afgaand op de stratigrafische ligging op de overgang naar de bovenliggende opgestoven duinafzettingen en de determinatie van schaarse vondsten van handgevormde keramiek en vuursteen, dateren de ploegkrassen uit de periode tussen circa 2800 voor tot omstreeks het begin van de Christelijke jaartelling (Vondst 2 en 5, Vondst 4; zie bijlage 6). Vergelijking van NAP-hoogten van akker- en/of woonlagen van naburige onderzoeken (zie ook §3.2) kan bijdragen aan het beeld van de horizontale en verticale verspreiding van deze lagen. Even ten zuiden van onderhavig onderzoek werd in 1973/1974 een 'prehistorische woonlaag' (C14-datering: circa 1300 voor Chr.) geconstateerd door dhr. J. de Jong (afbeelding 5, 'locatie VI'). Deze woonlaag lag tussen -0,07 m en -0,57 m NAP. Deze hoogte van de top van de woonlaag sluit geenszins aan op de hoogteligging van Spoor 7. Een koppeling van de gegevens van onderhavig onderzoek met dat door dhr. De Jong is op basis van hoogtevergelijking van profiellagen helaas niet mogelijk.

Bij de opgraving in het bouwblok tussen de Jansweg, Parkstraat en de Ripperdastraat in 1986 werden twee woon- en/of akkerlagen onderscheiden, gescheiden door een stuifzandlaagje. De bovenste van deze grijze zandlagen werd aangetroffen op een niveau van circa -0,60 m NAP, hetgeen wèl goed overeenkomt met Spoor 7. In beide lagen werden keramiek en vuurstenen artefacten uit het Laat-Neolithicum aangetroffen. Afgaande op de dateringen van de vondsten in de opgraving van 1986 en die van onderhavig onderzoek kan worden geconcludeerd dat zich in de directe omgeving van het plangebied prehistorische woon- en akkerlagen kunnen bevinden op een niveau rond -0,60 m NAP. Hierop kunnen resten van menselijke activiteiten worden aangetroffen uit de periode tussen het Late Neolithicum en de IJzertijd.

Boven Spoor 7 ligt een opgestoven laag wit tot geel zand, ook fijn tot middelgrof van structuur (Spoor 4). Deze laag is ontstaan door duinvorming op de strandwal. Deze ontwikkeling heeft zich voortgezet tot rond het begin van de Christelijke jaartelling (Blom 2010, 9). Ten tijde van de archeologische begeleiding werd de bovenzijde van het witte tot gele duinzand waargenomen op een maximale hoogte van 0,00 m ten opzichte van NAP, ofwel 1,0 m onder huidig maaiveld. Het is uit de onderzoeksgegevens niet duidelijk geworden in welke mate deze duinafzettingen zijn geërodeerd door jongere activiteiten, zoals het gebruik als tuinbouwgrond buiten de zich ontwikkelende stad en de daaropvolgende ingebruikname als uitbreidingswijk van de nieuwe stadsuitleg in de 17de eeuw. Op het tweede niveau van de archeologische begeleiding, is in werkput 1 tevens een mengvorm (Spoor 23) waargenomen van de afzettingen van Spoor 4 en Spoor 7. Deze mengvorm bestaat uit de overgang tussen beide lagen en is in de profielen niet als zodanig aanwijsbaar gebleken. In het opgravingsvlak was deze mengvorm echter duidelijk herkenbaar. Spoor 7 en 23 kunnen worden aangemerkt als afzettingen van het Zandvoort Laagpakket van de Formatie van Naaldwijk (zie ook §3.1). Spoor 4 kan worden aangemerkt als duinzand van het Schoorl Laagpakket van de Formatie van Naaldwijk (Berendsen 2008, 238)

Op de duinafzettingen ligt een ophogingslaag (Spoor 1) bestaande uit bruin, fijn tot middelgrof zand met gele vlekken, welke vermoedelijk ooit is opgebracht als tuin- of akkerbouwgrond buiten de nederzetting die zich ontwikkeld heeft tot het huidige Haarlem. Sindsdien is dit pakket vermoedelijk constant aangevuld en doorgraven geweest in verband met de aanleg als

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

stadsuitbreiding en de daaropvolgende ontwikkeling als ontsluitingsweg voor het treinstation in de late 19de eeuw. De top van Spoor 1 bestaat uit een recente kiezel- en puinhoudende laag, welke is aangebracht voorafgaand aan de - nu verwijderde - bestrating. Aangezien de oorspronkelijke basis en top van deze laag, door de vele vergravingen in verband met de reconstructie van het stationsgebied, op veel plaatsen niet goed te volgen was, is de puinlaag niet apart geadmistreerd maar eveneens opgenomen onder Spoor 1. Momenteel ligt het maaiveld in het plangebied op circa 1,0 m boven NAP.

Afbeelding 14. Opname van een deel van niveau 2 van werkput 1. Op de voorgrond zien we de ploegkrassen (Spoor 21) iets lichter afgetekend tegen de natuurlijke ondergrond (Spoor 7). Op de achtergrond het profiel (P3) met de insteek, bakstenen wand en vulling van BPO2.

4.4. De archeologische sporen en fasering

De archeologische sporen kunnen qua ouderdom worden ingedeeld in drie fasen. De oudste, fase 1, kan worden gedateerd tussen circa 2800 voor Christus en het begin van onze jaartelling. Daarna zijn er voor een betrekkelijk lange periode geen activiteiten waarneembaar. Dan, rond het midden van de 16de eeuw, worden voor het eerst weer archeologische aanwijzingen voor menselijke activiteiten in het plangebied aangetroffen. De sporen en vondsten uit deze fase hebben een looptijd tot circa 1725. Deze fase wordt in dit rapport aangeduid als fase 2.

Fase 3 is de laatste fase en bestaat uit resten van de voormalige rijtuigenfabriek Beijnes (tussen 1858 en 1958 aanwezig in het plangebied) en andere (sub)recente ophogingslagen en sporen. In het onderstaande worden de sporen van deze drie fasen één voor één behandeld.

4.4.1. Fase 1: circa 2800 voor Christus tot 0

Tijdens het onderzoek zijn archeologische sporen aangetroffen in werkput 1. Het gaat om ploegkrassen (Spoor 21, zie ook afbeelding 14), welke gezien enkele vondsten van handgevormd aardewerk kunnen worden gedateerd in het Laat-Neolithicum tot de IJzertijd. De ploegkrassen zijn gemaakt door een oud type ploeg, dat bestond uit een rij van houten ploegpennen aan een verstevigde balk, het 'eergetouw'. Dit type ploeg werd tot in de Vroege Middeleeuwen gebruikt en bestond uit een disselboom waaraan een hak bevestigd was (bron: <http://www.xs4all.nl/~kammdijk/nl/eergetouw.html>). Deze constructie kon worden getrokken door ossen (bron: <http://ijzertijdboerderij.web-log.nl/ijzertijdboerderij/eergetouw/>). De ploegkrassen werden aangetroffen in de top van een akkerlaag (Spoor 7 en 23) en tekenden zich af als lichtgrijze strepen tegen een donkergrijze ondergrond. De ploegkrassen hebben wisselend een noord-zuid en een oost-west oriëntatie. Er zijn geen vondsten aangetroffen die direct aan de ploegkrassen kunnen worden gerelateerd. Wel zijn er - zoals in het bovenstaande

reeds vermeld is - vondsten van handgevormd aardewerk en een vuurstenen schrabbertje aangetroffen in de akkerlaag (Spoor 7 en 23, Vondst 2, 4 en 5; zie afbeelding 21 en 22).

4.4.2. Fase 2: midden 16de eeuw tot circa 1725

Sporen uit deze fase waren het talrijkst aanwezig in werkput 1. Het leefniveau uit deze periode is in het algemeen sterk geërodeerd door latere vergravingen. Drie sporen uit deze fase werden aangetroffen op een hoogte van circa 0,00 m ten opzichte van NAP (Bijlage 3, niveau 1). Het gaat om ondiepe kuiltjes (Spoor 13 en 15) en een nazak (Spoor 14) boven een tonput (TP03, zie niveau 2).

De overige sporen uit fase 2 werden aangetroffen op niveau 2, circa -0,60 tot -0,40 m ten opzichte van NAP (Bijlage 3, niveau 2). Het gaat om twee beerputten (BP01 en BP02), twee tonputten (Spoor 16/17 en 18/19) en een kuiltje (Spoor 20).

Beerput BP01 was het meest zuidelijk gelegen van deze groep (bijlage 3 en bijlage 4, P2). BP01 was een put met een min of meer vierkant grondplan (afbeelding 15). De locatie van de stortkoker kan worden gereconstrueerd aan de hand van de plek waar het gros van het vondstmateriaal werd aangetroffen: in de zuidoosthoek van de put. Dit vormt een aanwijzing voor de ligging van het sekreetje erboven, hetgeen doet vermoeden dat de put bij één van de huizen langs de westzijde van de Jansweg hoort. De onderkant van de halfsteens gemetselde putwand lag op -0,54 m NAP. De put was opgemetseld uit verschillende formaten, hergebruikte bakstenen (rode bakstenen, 20-22 x 9,5-11 x 4,5-5 cm). Er zat schelpkalkmortel op de bakstenen. Het is echter niet uitgesloten dat de bakstenen zijn hergebruikt zonder dat ze vooraf zijn schoongebikt. De tienlagenmaat van het metselwerk bedroeg 63 cm. Bij aanleg van de werkput was aanvankelijk maar 1 laag bakstenen van BP01 aanwezig. Bij het uitprepareren van vondstmateriaal in het profiel bleek de westelijke helft van de beerput beter geconserveerd. Er werd dan ook een behoorlijke hoeveelheid fragmenten keramiek, glas en kleipijpen uit de vulling (BP01) geborgen. De vondsten wijzen op twee gebruiksfasen (§ 4.5). De oudste gebruiksfase ligt tussen circa 1575 en 1625/1650 en de tweede gebruiksfase ligt tussen circa 1675 en 1725.

Afbeelding 15. Opname van beerput BP01. Kijkrichting: west.

Beerput BP02 lag 23 m ten noorden van BP01 (bijlage 3 en bijlage 4, P3). BP02 bleek bij nadere bestudering te bestaan uit twee delen. De onderzijde bestond uit een ingegraven houten ton (TP01). Deze kon niet verder worden onderzocht, daar de ton ruim onder het ontgravings-niveau voor de rioolsegmenten lag. De put was afgewerkt met een bakstenen gewelf (BP02, zie ook afbeelding 14). Het bovenstaande vormt een belangrijke aanwijzing dat de put oorspronkelijk werd aangelegd als waterput, waarbij men de put na verloop van tijd is gaan gebruiken als beerput. Over de redenen voor deze omschakeling kan slechts

Archeologische Begeleiding Rioolseuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

gespeculeerd worden: wellicht slibde de put na verloop van tijd dicht met zand, of was men voor de (drink)-wateropslag overgegaan op een andere waterput of -kelder. De bakstenen bovenbouw van BP02 was min of meer rond opgetrokken. De wand was halfsteens opgemetseld uit geel/rode bakstenen (20x9x4 cm) met schelpkalkmortel. Deze mortel is waterdoorlatend, hetgeen betekent dat men in deze periode nog vertrouwde op de kwaliteit van het grondwater. De vijflagenmaat van het metselwerk bedroeg 25 cm. De onderkant van de bakstenen bovenbouw werd waargenomen op -0,55 m NAP. De bovenkant kon worden gevolgd tot een niveau van circa 0,00 m NAP. De koepel bleek echter te zijn afgebroken op dit niveau. BP02 lag groten-deels buiten de te verstoren terreindelen en is in overleg met het bevoegd gezag in situ behouden met uitzondering van het deel dat door de rioleringswerkzaamheden zou worden verstoord. De vondsten uit het bedreigde deel van de vulling geven een goede indruk van de datering van de gebruiksfase als beerput. De keramiekvondsten en de kleipijpen uit BP02 dateren merendeels in de 17de eeuw (bijlage 8 en 9). Wanneer we ons meer specifiek richten op de kleipijpen, kan de datering van de gebruiksfase als beerput mogelijk nog strakker gedateerd worden en wel in de tweede helft van de 17de eeuw.

Afbeelding 16. Opname van een deel van niveau 2 van werkput 1 en het oostprofiel ter plaatse van tonputten TP02 (rechts op de foto) en TP03 (links op de foto). Kijkrichting: oost.

TP02 was een houten tonput in het noorden van werkput 1 (afbeelding 16). Vermoedelijk was de tonput bedoeld als waterput. De vulling bestond uit zand. Beer of grote hoeveelheden afval zijn niet waargenomen. Het is echter niet uitgesloten dat zich op een dieper niveau wél afval en/of beer bevindt. De bovenkant van de tonput, met een diameter van circa 1 m, werd aangetroffen op -0,46 m NAP. De onderkant van de ton is niet waargenomen. De tonput lag grotendeels buiten de te verstoren terreindelen en is in overleg met het bevoegd gezag in-situ behouden met uitzondering van het deel dat door de rioleringswerkzaamheden zou worden verstoord. Fragmenten van een grape of pot uit de vulling van de tonput kunnen worden gedateerd in de periode tussen circa 1550 en 1675 (bijlage 8). Uit de insteek (Spoor 16) is geen dateerbaar materiaal geborgen.

Tonput TP03 lag naast tonput TP02 (afbeelding 16). Ook deze houten tonput, met een diameter van circa 1 m, was vermoedelijk oorspronkelijk bedoeld als waterput. De vulling van de tonput bestond uit zand en is er geen beer en/of grote hoeveelheden afval waargenomen in de tonput. De bovenkant van de tonput werd aangetroffen op -0,46 m NAP. De onderkant van de ton werd niet waargenomen, daar dit deel van de tonput niet werd bedreigd door de geplande rioolsegmenten. Uit tonput TP03 is geen dateerbaar materiaal geborgen, evenmin als uit de insteek (Spoor 18).

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

Spoor 22 is de mogelijke locatie van een beer- of waterput. De graafmachine was ter plaatse bezig met het uitvlakken van het terrein en schoot daarbij wat dieper weg dan gepland. Bij deze actie werd schelpmortelkalk en rood baksteenpuin waargenomen in de bouwvoor (Spoor 1). De locatie is ingemeten met het oog op latere mogelijkheden voor behoud, in- of ex-situ. Vervolgens is de locatie weer toegedekt met grond.

Een klein kuiltje op niveau 2 van werkput 1 werd na documentatie van het vlak gecoupeerd. Het kuiltje (Spoor 20) bleek slechts 4 cm diep en de vulling vertoonde veel overeenkomst met de bouwvoor (afbeelding 17). Vermoedelijk is Spoor 20 niet zozeer een 'kuil', maar dient eerder gedacht te worden aan een dagzoom vanuit een bovenliggende laag. Afgaande op de textuur en kleur van de vulling, vermoedelijk de bouwvoor. Het bevatte wel vrij veel en vooral vrij grote fragmenten van minstens twee voorwerpen van roodbakkerd aardewerk, vermoedelijk grappen (bijlage 8). Ook werden in Spoor 20 nog een fragment van een maalsteen (een handmolentje voor het malen van graan) en een fragment verbrand dierlijk bot aangetroffen (bijlage 9).

Afbeelding 17. Opname van het oost-west georiënteerde deel van werkput 1 (vergelijk bijlage 3), met Spoor 20 (links van het midden). Kijkrichting: west.

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

4.4.3. Fase 3: 1858 tot heden

Tussen de water- en beerputten van fase 2 en de archeologische resten van fase 3 zit een hiaat van zo'n honderdvijftig jaar. Dit valt mogelijk te verklaren vanuit een ligging binnen de achtererven van de huizen langs de Jansweg, zoals in het bovenstaande reeds is gesuggereerd. Doorgaans wordt op de achtererven voornamelijk getuinierd en vaak wordt in de loop der tijd het achtererf steeds meer dichtgebouwd met aanbouwtjes aan het hoofdgebouw. Deze activiteiten laten soms nauwelijks sporen na, ook in het geval van bijvoorbeeld uitbouw aan de bestaande woning. Meer waarschijnlijk is de optie dat de huizen in het plangebied werden verlaten en vervolgens gesloopt, als gevolg van de leegstand in verband met de economische en demo-

Afbeelding 18. Opname van een deel van de fundering van de oostgevel (Spoor 5 en 6) van de Rijtuigenfabriek van Beynes. Kijkrichting: zuidwest.

Afbeelding 19. De Koninklijke Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagens JJ Beynes in 1941, gefotografeerd vanaf het Stationsplein. Op de achtergrond de Ford-garage aan de Jansweg. Kijkrichting: zuidoost. Bron: Noord-Hollands Archief, nr.54-008078*01

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

grafische neergang vanaf de late 18de eeuw (zie §3.3). Hoe het ook zij, in 1822 is van de huizen geen sprake meer en vinden we een boomgaard ter plekke van het plangebied (afbeelding 9). In 1857 is inmiddels het station van de lijn Amsterdam-Haarlem aanwezig, maar op de locatie van het plangebied is nog steeds niet of nauwelijks bebouwing ontwikkeld (afbeelding 10). De boomgaard van afbeelding 9 is evenwel verdwenen. In 1882 zien we ter plaatse van het plangebied voor het eerst sinds de late 17de eeuw weer bebouwing (afbeelding 11).

Spoor 3 was een fragment van een oost-west georiënteerde fundering. De fundering was steens en bestond uit rode, op industriële wijze vervaardigde bakstenen (formaat: 18,5x9x4 cm). Waarschijnlijk behoorde het funderingsrestant tot de bebouwing die we kunnen zien in afbeelding 11, het huis op de zuidelijke hoek van de kruising tussen de Lange Molenstraat en de Jansweg. Dit deel van het plangebied was in 1822 niet bebouwd (afbeelding 9), maar in 1857 heeft De Geus (afbeelding 10) er woningen getekend. In 1882 is deze bebouwing nog aanwezig (afbeelding 11). Een exacte datum voor de sloop is op basis van de hier verzamelde gegevens niet te bepalen. Vermoedelijk is dit gebeurd in de ontwikkelingen rond het stationsgebied, vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw.

In 1858 kwam de Rijtuigen-fabriek Beynes naar het Stationsplein (Van der Weijden 2002, 206). In 1941 werd de fabriek beschadigd bij een bominslag (afbeelding 19). Het pand is in 1958 gesloopt. Resten van deze fabriek zijn aangetroffen in de archeologische begeleiding (Spoor 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12). Het gaat om de oostelijke gevel van het pand (afbeelding 18). De oostelijke gevel is echter jonger dan 1882 (het vervangt de huizen die te zien zijn op de kaart van Perk; zie afbeelding 11) en is dus een latere uitbreiding van het fabrieksoppervlak. Tot slot werden resten van twee inpandige kelders (KE1 en KE2; afbeelding 20) aangetroffen. De vloeren van de kelders waren betegeld met geglazuurde plavuizen. Het vloerniveau lag rond -0,30 m NAP. Zeer waarschijnlijk behoren de kelders bij één van de woninkjes die is afgebeeld op de kaart van Perk (afbeelding 11). De datering kan daarmee worden vastgesteld tussen 1857 en 1882.

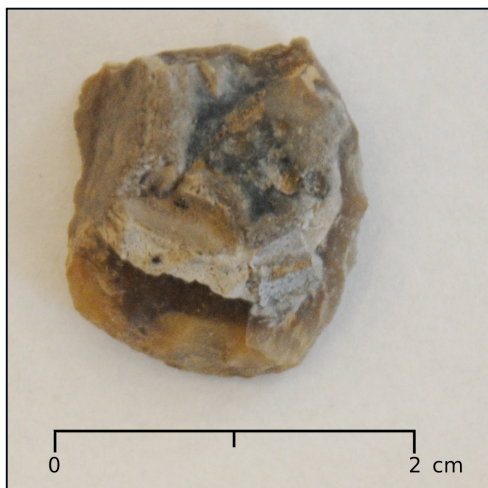
Afbeelding 20. Opname van de kelders KE1 (rechts) en KE2 (links). Kijkrichting: noord.

4.5. De archeologische vondsten en monsters

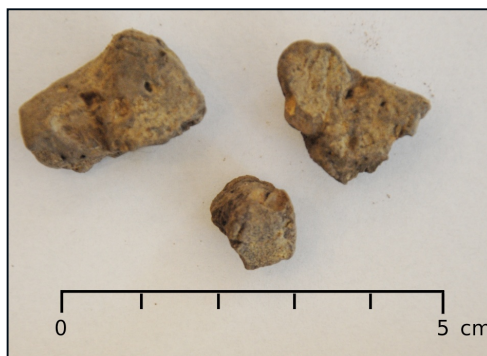
De uitwerking van de resultaten van de archeologische begeleiding en de diverse specialistische deelrapporten werden gecoördineerd door de auteur, evenals de determinatie van de anorganische vondsten uit de nieuwe tijd (bijlagen 8 en 9). De determinatie van prehistorisch aardewerk en vuursteen is uitgevoerd door J. Vaars van Archeologenbureau Argo (bijlage 9). De determinatie van dierlijk botmateriaal is uitgevoerd door A. Médard van Archeologenbureau Argo (bijlage 10). De waardering van botanische monsters uit twee beerputten (BP01 en BP02) is uitgevoerd door W. Van der Meer van BIAx, te Zaandam (bijlage 11). Vondsten en monsters zijn verzameld uit contexten uit fase 1 en 2. Uit fase 3 zijn geen vondsten en monsters verzameld.

4.5.1. Fase 1: circa 2800 voor Christus tot 0

Vondsten uit deze periode zijn erg schaars. Het betreft een vuurstenen schrabber (Vondst 4; afbeelding 21) en enkele fragmenten van handgevormd aardewerk (Vondst 2, 4 en 5; afbeelding 22). De keramiekfragmenten zijn fijn gemagerd, hetgeen voorkomt bij handgevormd aardewerk in het Laat-Neolithicum, de Vroege en Late Bronstijd en de IJzertijd. De fragmenten zijn helaas te klein voor een scherpere datering.

Afbeelding 21. Een schrabber uit de prehistorische cultuurlaag (Spoor 7/23; Vondst 4)

Afbeelding 22. Een drietal fragmenten van handgevormd aardewerk. De keramiekfragmenten zijn gevonden in dezelfde prehistorische cultuurlaag (Spoor 7/23; Vondst 5)

4.5.2. Fase 2: midden 16de eeuw tot circa 1725

In deze fase dateren vijf á zes ton-, beer- en/of waterputten (BP01, S022, TP01/BP02, TP02 en TP03; zie §4.4.2), alsmede enkele andere, kleinere sporen. Uit BP01 en TP01/BP02 werd een vrij grote hoeveelheid vondsten geborgen. In het onderstaande wordt een selectie van het onderzochte organisch en anorganisch vondstmateriaal van deze beerputten nader gepresenteerd. Eerste uitgangspunt voor de selectie vormde de presentatie van een zo representatief mogelijke steekgroep uit het totaal van de vondsten. Een belangrijke beperking hierbij vormt de fragmentarische toestand van de meeste organische en anorganische resten, waardoor van veel resten slechts een basale determinatie mogelijk bleek. Een tweede motief voor de totstandkoming van de hier gepresenteerde selectie werd gevormd door de conserveringstoestand en/of de mate van compleetheid van individuele vondsten.

BP01: 1575-1625/1650 (eerste gebruikperiode)/1675-1725 (tweede gebruikperiode)

Het voorwerp van afbeelding 23 is een steengoed kan uit de omgeving van Raeren of Aken. De schouder van de kan is door middel van kerfsnedes voorzien van een wafeldecor. Daaronder bevinden zich verticale ribben. Op de hals van de kan vinden we een horizontale band met gezichtsmedaillons en een uiltje op een tak. De datering van de kan ligt tussen circa 1575 en het begin van de 17de eeuw.

Afbeelding 23. s2-kan-55 uit de vulling van beerput 1 (BP01). Datering: circa 1575-1625. Afbeelding niet op schaal.

Een zeer interessante vondst is die van een fragment van steengoed, vermoedelijk uit de regio Keulen of Frechen, in het Duitse Rijnland (afbeelding 24). Het fragment, vermoedelijk van een kannetje, toont een medaillon waarbinnen een naakte vrouw is afgebeeld. Zij staat op het punt haar eigen hart te doorboren met een dolk. Om haar hoofd zien we een tekstband: 'LVCRECIA 83'. Deze afbeelding roemt de deugdzaamheid van Lucretia, de vrouw van de Romein Brutus. Nadat de oudste zoon van de Romeinse koning zich aan haar vergreep, wachtte zij tot haar man thuiskwam om hem op te hoogte te stellen van haar geschonden eer. Zij kon vervolgens niet langer leven met deze schande en stak zichzelf ter plekke in het hart, voordat iemand van de aanwezigen in kon grijpen. Lucretia behoort tot de 'drie deugdzaamheden', waartoe ook Judith en Esther behoren. Er zijn in de vulling van beerput BP01 fragmenten van twee vergelijkbare medaillons gevonden. Zeer waarschijnlijk hebben hier de overige twee deugdzaamheden op gestaan. Deze medaillons zijn echter niet compleet aangetroffen. De drie deugdzaamheden vormden een dankbaar onderwerp voor (toneel)schrijvers en kunstenaars in de Renaissance. Steengoed kannetjes behoorden tot het standaard tafelgoed in deze periode. Ze werden gebruikt om dranken op te dienen.

Afbeelding 24. s2-?-? uit de vulling van beerput 1 (BP01), fragment van steengoed kan met medaillon. Datering: 1583. Afbeelding niet op schaal.

Tot het tafelgoed behoorde eveneens een klein kommetje van roodbakkerd aardewerk (afbeelding 25). De binnenzijde is voorzien van een eenvoudige geometrische versiering in witte kleipap. De groene vlekken werden bereikt door plaatselijke toevoeging van koperoxide aan het loodglazuur. Vergelijkbare versiering wordt vaker aangetroffen op rood aardewerk en wordt ook wel Noord-Hollands slibversierd aardewerk genoemd, naar de regio waar het veelvuldig wordt aangetroffen.

Afbeelding 25. r-kop-11 uit de vulling van beerput 1 (BP01), roodbakkerd kommetje met slibversiering. Datering: circa 1575-1625. Afbeelding niet op schaal.

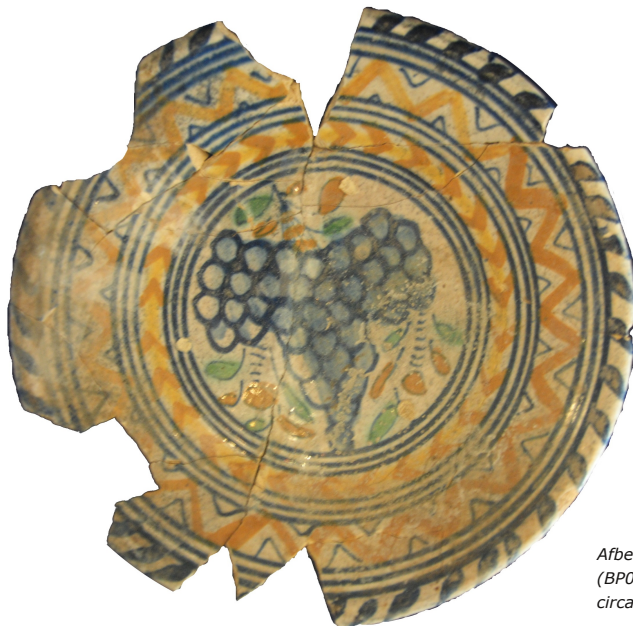
Uit een geheel andere regio komt het wit geglazuurde bordje van afbeelding 26. Het bordje is gemaakt in Italië. Helaas is het niet compleet aangetroffen. De centrale voorstelling bestond oorspronkelijk uit een engeltje of cherubijntje. De rand van het bordje was afgewerkt met een doorlopend bloemenmotief, dat 'aigretterrand' genoemd wordt. Het bordje kan worden gedateerd tussen circa 1620 en 1640 (datering naar Jaspers 2007, 79). Het behoorde wellicht tot het siergoed, dat zelden gebruikt werd op tafel. Het bordje vertoonde in ieder geval geen slijtagesporen.

Afbeelding 26. i-bor-3 uit de vulling van beerput 1 (BP01), fragment van een schotel van faïence uit Italië. Datering: circa 1620-1640. Afbeelding niet op schaal.

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

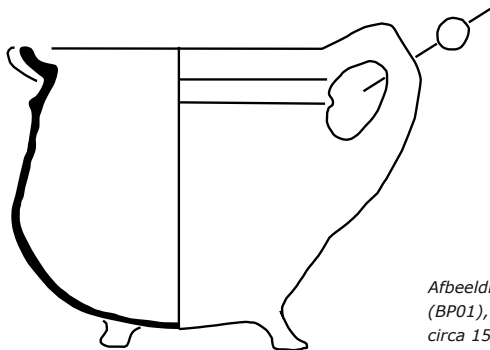
Vanaf het eind van de 16de eeuw werd ook in onze streken veelkleurig beschilderd tafelgoed gemaakt. Het majolica bordje van afbeelding 27 is in Nederland vervaardigd tussen circa 1600 en 1650. Centraal is een druiventros afgebeeld. De naam majolica gaat terug op het eiland Mallorca. Zoals hierboven reeds aangestipt werd, werd wit geglazuurd en rijkversierd aardewerk ook in andere mediterrane regio's vervaardigd. De naam majolica moet dan ook worden gezien als een algemene verwijzing naar de verre herkomst van het oorspronkelijk product, niet naar de exacte ligging van het herkomstgebied. Ook in Haarlem werd vergelijkbaar schotelgoed gebakken. Bekend zijn vader en zoon Verstraeten, die rond het midden van de 17de eeuw in Haarlem woonden en werkten.

Afbeelding 27. m-bor-5 uit de vulling van beerput 1 (BP01), schotel van majolica uit Nederland. Datering: circa 1600-1650. Afbeelding niet op schaal.

De aanwezigheid in Haarlem van ateliers van majolica en faience-goed blijkt wel uit enkele fragmenten van een bord van zogenaamd 'biscuitgoed' in de vulling van BP01 (zie bijlage 8: bi-bor-?). Biscuitgoed is de naam voor een reeds gebakken voorwerp van keramiek waaraan nog een glazuurlaag moet worden toegevoegd, een halffabrikaat dus.

Tot het keukengerei behoorde een kookpot met 3 pootjes (afbeelding 28), ook wel 'grape' genoemd. De vorm van de betreffende kookpot is relatief hoog, met een schenksneb tegenover het oor. De grape was bijna geheel voorzien van loodglazuur. Ook werd er geen roetaanslag op de onderzijde aangetroffen. Hieruit kan met enige voorzichtigheid worden geconcludeerd dat de grape vermoedelijk diende om sauzen en dranken hooguit kort op te warmen en vervolgens op te dienen.

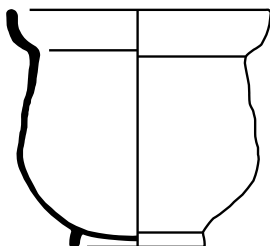

Afbeelding 28. r-gra-144 uit de vulling van beerput 1 (BP01), kookpotje van roodbakend aardewerk. Datering: circa 1550-1650. Schaal 1:4.

Een vrijwel ongeglazuurd potje (afbeelding 29) werd gebruikt als 'vuurtest'. In een vuurtest kon een beetje gloeiende kool en as van de haard gestopt worden. Het gebruik als vuurtest laat sporen na in de vorm van een grijzig witte asaanslag. De test met brandende kooltjes kon bijvoorbeeld in een voetenstoof geschoven worden. Dit zien we onder meer op het bekendste

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

schilderij van Johannes Vermeer, 'het Melkmeisje', gemaakt tussen 1658 en 1660. Het vuurtestje van afbeelding 29 is echter ouder en zal zijn vervaardigd tussen circa 1450 en 1550. Deze datering is afgeleid uit enkele kenmerken: glazuur is hoegenaamd afwezig, behoudens enkele spatjes loodglazuur. Bovendien sluit de vorm niet aan bij die van bekende vuurtestjes uit deze periode. Het vuurtestje is aangetroffen tussen materiaal dat gedateerd kan worden vanaf het derde kwart van de 16de eeuw, maar lijkt er qua vormtaal niet tussen te passen.

Afbeelding 29. r-tes-32 uit de vulling van beerput 1 (BP01), vuurtestje van roodbakend aardewerk. Datering: circa 1450-1550. Schaal 1:4.

Uit de dateringen van de keramiekvondsten van BP01 (bijlage 8) kan een algemene datering tussen circa 1575 en 1625/1650 worden afgeleid. Opmerkelijk is de datering van de glasvondsten. Een deel van deze vondsten, bestaande uit vier bekers, onderschrijft de bovenstaande complexdatering. Echter, een groep van vijf kelderflessen kan pas in het laatste kwart van de 17de eeuw tot de eerste helft van de 18de eeuw worden gedateerd. Kelderflessen hebben een vierkant profiel. Door de vorm zaten zij klemvast in de 'kelders', de naam voor de kistjes waarin zij getransporteerd werden (bron: <http://scyedam.delinea.nl/kaleida/pagina.php?id=212>). Een vergelijkbare scheiding zien we bij de kleipijpen uit BP01 (bijlage 9). Hiervan zijn er elf te dateren in het laatste kwart van de 16de tot het eerste kwart van de 17de eeuw. Drie exemplaren kunnen worden gedateerd tussen circa 1620 en 1660. De jongste kleipijp dateert tussen circa 1680 en 1700. Er kan geconcludeerd worden dat zich binnen BP01 twee dateringsgroepen van vondstmateriaal bevinden, de oudste heeft een looptijd van circa 1575 tot 1625/1650 en de jongste heeft een looptijd tussen circa 1675 en 1725. De oudste groep bevat overigens veruit het meeste vondstmateriaal. De mate van fragmentatie van de vondsten uit beide perioden verschilt niet wezenlijk. Een tussentijdse leging van de beerput lijkt daarmee als oorzaak te kunnen worden uitgesloten. Waarschijnlijk is de beerput in het midden van de 17de eeuw tijdelijk niet gebruikt. Ook bestaat de mogelijkheid dat de gebruiksperiode feitelijk wordt vertegenwoordigd door de oudste groep vondstmateriaal, terwijl de tweede groep bestaat uit materiaal dat bij de sloop in de beerput terecht is gekomen. Dit laatste is echter minder waarschijnlijk gezien het grote aantal fragmenten van de eerder genoemde kelderflessen in de vulling. Dit wijst sterk in de richting van een bewust gebruik als afvalput in de jongste periode. De staat van conservering van het botanisch materiaal in de vulling van beerput 1 was uitermate slecht (zie bijlage 11 voor de rapportage van de archeobotanische waardering). Er zijn kort samengevat geen plantaardige resten in oorspronkelijke vorm bewaard gebleven. Wel zijn enkele gemineraliseerde plantenresten aangetroffen. Geïdentificeerde soorten zijn: druif (*Vitis vinifera*), duivenboon (*Vicia faba var. minor*) en dravik (*Bromus sp.*). De laatste is een geslacht uit de grassenfamilie waarvan enkele leden als akkeronkruid tussen de graangewassen voorkomen. De dierlijke resten uit de vulling van beerput BP01 zijn gedetermineerd door A. Médard (bijlage 10). Er zijn in deze beerput 12 fragmenten van zoogdierbotten aangetroffen. Het gaat om drie fragmenten afkomstig van runderen (*Bos taurus*) (waarvan twee met snijsporen), twee van varkens (*Sus domesticus*) (waarvan één met hak- en snijsporen) en vier van konijnen (*Oryctolagus cuniculus*). Waarschijnlijk zijn deze konijnen in de bij Haarlem gelegen duinen gevangen, al dan niet door de gebruikers van deze beerput. Eén zoogdierfragment kon niet nader worden gedetermineerd dan "middelgroot zoogdier" en twee fragmenten zijn niet nader te determineren dan "zoogdier". In dezelfde beerput zijn, naast een aantal fragmenten van eierschalen, zes botfragmenten van vogels aangetroffen, waaronder vier van huishoenen (*Gallus domesticus*) en twee van eenden (*Anatinae*). Er kon geen onderscheid gemaakt worden tussen wilde- en gedomesticeerde eenden. Er zijn 35 fragmenten van vissen aangetroffen. Het betreft met name resten van zeevissen: kabeljauwen (*Gadus morhua*, waarvan één met een hakspoor) en kabeljauwachtigen (*Gadidae*), schelvissen (*Melanogrammus aeglefinus*) en platvissen

Archeologische Begeleiding Rioolleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

(*Pleuronectidae*), vermoedelijk met name bot (*Platichthys flesus*) of schol (*Pleuronectes platessa*). Twee van de aangetroffen wervels van kabeljauw vertonen bewerkingsporen die wijzen op het platslaan van de vis bij het drogen en het bewerken tot stokvis: de betreffende wervels zijn platgemaakt. De hierboven genoemde zeevissen komen gewoonlijk voor langs de Hollandse zee kust. Vermoedelijk verliep de aanvoer van zeevissen in Haarlem via Wijk aan Zee en Zandvoort. Ook zijn enkele fragmenten van zoetwatervissen aangetroffen. Het gaat om twee fragmenten van baarzen (*Perca fluviatilis*) en één fragment van een karperachtige (*Cyprinidae*), in dit geval karper (*Cyprinus carpio*) of zeelt (*Tinca tinca*). Tot slot zijn in BP01 twee botfragmenten van amfibieën aangetroffen. Het gaat om de linker femur van een groene kikker (*Rana esculenta*) en om een fragment van de rechter humerus van een groene kikker of grote groene kikker (*Rana esculenta* of *Rana ridibunda*). Wellicht het resultaat van een maaltje kikkerbilletjes. Knaagsporen konden echter niet worden ontdekt. Een andere mogelijkheid is dat de put nu en dan bezocht werd door kikkers op zoek naar beschutting, waarbij er zo nu en dan één het loodje legde.

4.5.2. TP01/BP02: 1600/1650-1700

De keramiekvondsten en de kleipijpen uit BP02 dateren merendeels in de 17de eeuw (bijlage 8 en 9). Nagenoeg alle voorwerpen van keramiek bleken bij determinatie sterk gefragmenteerd. Om deze reden wordt deze groep hier niet verder besproken. Wanneer we ons meer specifiek richten op de kleipijpen, kan de datering van de gebruiksperiode als beerput mogelijk nog strakker gedateerd worden en wel in de tweede helft van de 17de eeuw. Tijdens het zeven van een botanisch monster van de vulling werden nog een kledinghaakje en een speldenknop aangetroffen (bijlage 11; zie ook bijlage 9). Echter, in deze vulling werden in het geheel geen plantaardige resten aangetroffen (bijlage 11). In het beermonster van BP02 zijn verder zeven (sterk gefragmenteerde) zoogdierbotten aangetroffen (bijlage 10). Het gaat om één fragment van een schaap of geit (*Ovis aries* of *Capra hircus*) en zes fragmenten van middelgrote en/of grote zoogdieren. Resten van vogels zijn in deze beerput niet aangetroffen. Wel zijn er drie fragmenten van visbotten gevonden, waaronder twee van platvissen (*Pleuronectidae*), vermoedelijk met name bot (*Platichthys flesus*) of schol (*Pleuronectes platessa*) en één van haring (*Clupea harengus*). Ook haring is een zeevis die aan de Hollandse kust voorkwam. De gebruiksfase als tonput (TP02; zie ook bijlage 4) is logischerwijze ouder dan die als beerput. De tonput lag immers onder de secundair gebouwde koepel van de beerput. Uit de houten tonput, noch uit de insteek (Spoor 19) van de put, zijn echter vondsten geborgen. We hebben om deze reden geen 'harde' datering voor de periode waarin de TP02 in gebruik is genomen.

5. Synthese naar aanleiding van de aangetroffen sporen en vondsten

Naar aanleiding van eerder uitgevoerd bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld voor het plangebied (Blom 2010, 11). In het hele plangebied werden archeologische waarden vanaf het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen in de top van de strandwalafzettingen en in de bovenliggende duinafzettingen verwacht. De beperkte beschikbare gegevens ten tijde van het bureauonderzoek lieten niet toe het complextype en de omvang van de verwachte resten nader te specificeren.

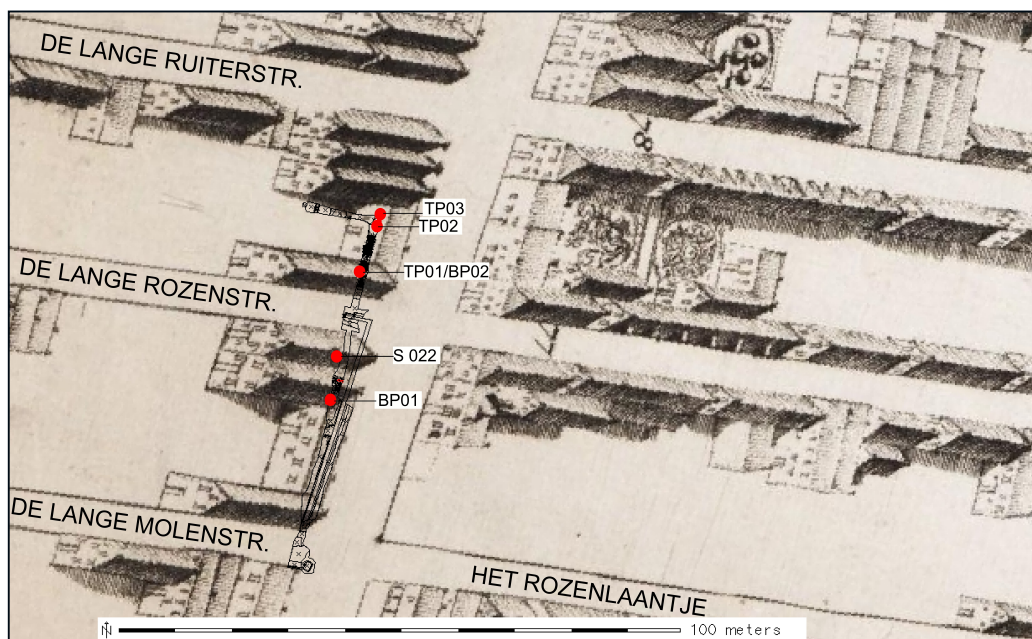
De top van de duinafzettingen (Spoor 4) was overal vergraven door latere activiteiten. Desondanks werd in werkput 1 een klein oppervlak aangetroffen met sporen in de duinafzettingen. Binnen het onderhavig onderzoek is dit vlak 'niveau 1' genoemd. In het grootste deel van de sleuven van het nieuwe riool werden archeologische sporen en vondsten echter pas aangetroffen in de top van de strandwal, een grijze akkerlaag met eergetouwkrassen (Spoor 7, 23), 'niveau 2'. De oorzaak voor het ontbreken van een goed archeologisch niveau in de duinafzettingen (Spoor 4) kan vooral worden gezocht in het feit dat een groot deel van het riooltracé parallel aan de zware funderingen van de rijtuigenfabriek en tramremise van Beijnes bleek te liggen (Spoor 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12). Hierdoor was de bodem ter plaatse tot circa 1,5 m onder maaiveld vergraven. Een blik op de profielen van de sleuf (bijlage 4) leert echter dat de bodem in de directe omgeving plaatselijk veel minder diep verstoord kan zijn. Ter plaatse van beerput BP01 bijvoorbeeld, steekt de insteek van de koepel van de beerput nog zo'n 50 cm in het duinzand.

Uit onderzoeken in de omgeving is gebleken dat meerdere bewonings- en/of akkerlagen uit de prehistorie in het plangebied tot de mogelijkheden behoren, waarbij met name aardewerk- of vuursteenstrooiingen en grondsporen tot de verwachtingen behoorden. De aanwezigheid van meerdere bewonings- en/of akkerlagen kon in het onderhavig onderzoek bevestigd noch uitgesloten worden door de beperkte ontgravingsdiepte van het riooltracé.

Het oudst aangetroffen niveau ('niveau 2') werd aangelegd tussen circa -0,40 en -0,70 m NAP en bestond uit een grijze akkerlaag met eergetouwkrassen, vermoedelijk uit de IJzertijd ('fase 1' in dit onderzoek). In dit niveau werden fragmenten van prehistorisch, handgemaakt aardewerk (vermoedelijk uit de IJzertijd) en een vuursteen schrabber aangetroffen. Het hoogst gelegen archeologisch niveau ('niveau 1') werd in de riolsleuf aangetroffen rond 0,0 m NAP. Hierin werden geen prehistorische sporen en vondsten meer aangetroffen, maar wel uit de Nieuwe Tijd. Ook op 'niveau 2' werden nog diverse, dieper ingegraven sporen uit de Nieuwe Tijd waargenomen in de vorm van ton- en beerputten.

Over de verwachte aard en conserveringstoestand van sporen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd wordt in het verwachtingsmodel (Blom 2010, 11) vermeld dat er op de strand- en duinafzettingen naar verwachting van circa 1,5 m onder maaiveld tot aan het maaiveld een ophogingspakket uit de nieuwe tijd aanwezig is. Hierin werden funderingsresten, putten, grondsporen, oude wegdekken en erven verwacht, onder een recente laag ophoogzand. Met uitzondering van oude wegdekken, resten van erfindelingen en -gebruik en funderingsresten zijn de verwachtingen aangaande de sporen en vondsten uit de Nieuwe Tijd daadwerkelijk aangetroffen.

Binnen de sporen uit de Nieuwe Tijd konden twee verschillende fasen worden onderscheiden ('fase 2' en 'fase 3'). Fase 2 bestaat uit vondsten en sporen uit de periode tussen het midden van de 16de eeuw en circa 1700. Fase 3 bestaat uit sporen en vondsten die op basis van de koppeling met kaartonderzoek kunnen worden gedateerd in de periode tussen circa 1858 en heden. Op vijf locaties werden tonputten en beerputten aangetroffen in werkput 1, met dateringen tussen circa 1550 en 1700. Gelet op de vrij geringe breedte (circa 1-2 m) en lengte van deze sleuf (circa 60 m) is dit aantal behoorlijk hoog. Het aantreffen van zoveel putten in deze relatief smalle sleuf, zou kunnen wijzen op de ligging op - of in de directe nabijheid van - een oude rooilijn. Projectie van deze vondstcomplexen op de georectificeerde kaarten van De Hooghe en De Wit uit de late 17de eeuw vormt één van de mogelijkheden om meer over de gebruikers van deze ton- en beerputten te weten te komen. Op de schaal van individuele erven dient men echter rekening te houden met de mogelijkheid dat de kaartafbeeldingen allerhande - al dan niet bewust gemaakte - fouten kunnen bevatten. Gedacht kan worden aan het overnemen van (delen van) oudere kaarten, meetfouten, vertekeningen die verband houden met het gebruikte perspectief, het tekenen van een onjuist aantal huisjes in een huizenblok, vergissingen in de oriëntatie van panden en erven, etc. Zo valt direct op dat de woningen in de

Afbeelding 30. Projectie van de tonputten en beerputten in werkput 1 op de gegeorectificeerde kaart van De Hooghe uit 1688.

kaart van De Hooghe veel langgerechter zijn weergegeven dan in de kaart van De Wit (vergelijk afbeelding 30 en 31). De lengte van de huizen in de kaart van De Hooghe benadert de 20 m, wanneer we de noklijn nemen als meest representatief element voor de lengte, met het oog op het feit dat beide kaarten in perspectief zijn getekend. In de kaart van De Wit zien we een lengte van de noklijn rond de 10 m. Het feit dat er in werkput 1 geen enkel funderingsrestant is aangetroffen, vormt een aanwijzing dat de kaart van De Wit de juiste afmetingen van de huizen beter benadert, zij het dat het hier gaat om 'indirect' bewijsmateriaal.

In de kaart van De Hooghe ligt BP01 op de erfscheiding van een huis waarvan de noklijn parallel aan de Jansweg ligt met die van een huis waarvan de noklijn haaks op de Jansweg ligt. In §4.4.2 is reeds vastgesteld dat de stortkoker van BP01 zich vermoedelijk aan het zuidoostelijke kwadrant bevond. De richting van de stortkoker sluit aan op de noordwestelijke hoek van het huis met de noklijn parallel aan de Jansweg. Aangenomen dat de opmetingen door De Hooghe juist zijn, is de ligging op een erfgrans een veelvoorkomend gegeven bij beerputten. Ook in 1698 ligt BP01 nog steeds op het achtererf van een soortgelijk pand, zij het dat het ten-noorden-belendende pand uit afbeelding 30 niet meer is weergegeven en het

Afbeelding 31. Projectie van de tonputten en beerputten in werkput 1 op de gegeorectificeerde kaart van De Wit uit 1698.

Archeologische Begeleiding Rioolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

parallel aan de Jansweg gelegen pand noordwaarts lijkt te zijn verschoven, waardoor de put niet langer op de erfgrans ligt. Beerput BP01 heeft twee gebruiksfases (zie §4.5.2). De eerste dateert tussen circa 1575 en 1625/1650. De tweede gebruiksfase van BP01 dateert tussen circa 1675 en 1725. De eerste fase van BP01 is veel ouder dan de kaarten van De Hooghe en De Wit. In deze periode lag het plangebied in een veel opener agrarisch landschap (vergelijk afbeelding 5). Wellicht stamt het huis met de noklijn parallel aan de Jansweg nog uit deze periode. Een aanwijzing daarvoor zou het spaarzaam geglazuurde vuurtestje kunnen zijn, dat werd aangetroffen in de beerput (§4.5.2). Helaas zijn er, naast de genoemde 'kunsthistorische' redenen, geen harde bewijzen voor deze datering aan te voeren, bijvoorbeeld in de vorm van historisch onderzoek naar de huurders en/of eigenaars van de betreffende percelen. Hoe het ook zij, beerput BP01 werd (weer) gebruikt rond het einde van de 17de en het begin van de 18de eeuw, precies in de periode waarin afbeeldingen 30 en 31 werden vervaardigd. Spoor 22 is de plek van een vermoedelijke beerput (§4.4.2). Hier werd tijdens het uitvlakken van het terrein door de kraan een sterk puinhoudende plek aangeroerd. De plek is niet verder geroerd en om deze reden niet verder onderzocht. De vermoedelijke put kan dan ook niet worden gedateerd aan de hand van vondstmateriaal. Spoor 22 ligt op de kaart van De Hooghe binnen het pand op de zuidhoek van de kruising tussen de Jansweg en de Lange Rozenstraat. Inpandige beer- en waterputten zijn bekend van diverse archeologische onderzoeken. Een inpandige ligging van Spoor 22 kan dan ook niet worden uitgesloten. In de kaart van De Wit bevindt Spoor 22 zich ten westen van de noklijn van het hoekpand. Dit lijkt een ligging op het achtererf, relatief dicht bij de achtergevel te suggereren.

In de kaart van De Hooghe vinden we TP01 en BP02 terug binnen het pand op de zuidelijke hoek van de kruising tussen de Jansweg en de Lange Rozenstraat. Op deze plek staat dan kennelijk een huis met de noklijn haaks op de Jansweg georiënteerd. Ook in de kaart van De Wit vinden we op deze plek een huis met dezelfde oriëntatie. Net als bij Spoor 22 liggen TP01 en BP02 nu echter ten westen van de noklijn, hetgeen een ligging op het achtererf lijkt te suggereren. Tonputten TP02 en TP03 bevinden zich in de kaart van De Hooghe ten westen van de westelijke gootlijn van een pand waarvan de noklijn parallel ligt aan de Jansweg, nabij een deur in de achtergevel die toegang biedt naar het achtererf. Dit is een aantrekkelijke plek voor een put, gezien de bereikbaarheid, vlak achter het huis en nabij een achterdeur. Merkwaardig is wel dat er hier twee putten bij één huis liggen, al werd slechts uit TP02 een fragment van een grape geborgen met een datering tussen circa 1550 en 1675 (zie bijlage 8). Het is echter niet uitgesloten dat de putten elkaar in de tijd opvolgen. Echter, wanneer we kijken naar de ligging in de kaart van De Wit, bevinden beide putten zich op de grens van de zijgevel tussen twee panden met de noklijn haaks op de Jansweg. Dit kan een aanwijzing zijn voor een situatie waarin TP02 bij het zuidelijke en TP03 bij het noordelijke erf hoorde.

Samenvattend kan gesteld worden dat projectie van de putten op oude, min of meer contemporaine kaarten veel informatie kan geven omtrent de ligging binnen huizen en/of erven. Op het moment van schrijven van dit rapport is echter onvoldoende informatie beschikbaar omtrent de daadwerkelijke ligging en oriëntatie van de bijbehorende woningen en erven. Wellicht komt deze informatie in de toekomst nog beschikbaar naar aanleiding van archeologisch onderzoek in de zeer nabije omgeving, zomogelijk aangevuld met historisch onderzoek naar de huurders en/of eigenaars van de betreffende percelen. Met de huidige gegevens is er helaas onvoldoende informatie beschikbaar om de beer- en tonputten van de archeologische begeleiding per vondstcomplex te kunnen koppelen aan dergelijke historische gegevens. Wellicht zijn er wel al mogelijkheden om de relatief vondstrijke vondstcomplexen van BP01 en BP02 als groep te vergelijken met historische gegevens op het niveau van de Jansweg. Gezien de relatief grote hoeveelheid beer-, water- en tonputten in het plangebied, wordt aanbevolen om rekening te houden met de aanwezigheid van meer van dergelijke vondstcomplexen in de directe nabijheid van het opgegraven terreingedeelte. Ook dient hier rekening te worden gehouden met andere archeologisch waarneembare elementen van erven en woningen/winkelpanden.

6. Beantwoording onderzoeksvragen

In het onderstaande worden de onderzoeksvragen van de archeologische begeleiding beantwoord (zie ook hoofdstuk 2).

1. Zijn er één of meerdere vindplaatsen aanwezig in het plangebied, en zo ja, hoe worden deze gekenmerkt?

Er zijn vindplaatsen aangetroffen uit drie perioden, in dit rapport respectievelijk fase 1, 2 en 3 genoemd.

Fase 1 betreft archeologische resten van akkerbouw-activiteiten in de vorm van een overstoven akkerlaag (Spoor 7 en 23), met duidelijke ploegkrassen (Spoor 21) van een eergetouw. De sporen van fase 1 kunnen worden gedateerd tussen het Laat-Neolithicum en de IJzertijd. Naar alle waarschijnlijkheid ligt de bijbehorende nederzetting niet ver van het plangebied. Akkers behoorden tot de meest bewerkelijke delen van het nederzettingsareaal. Hier werden gewassen geteeld, die de hoofdmoot van het dieet van de bewoners vormden. Een ligging nabij de nederzetting biedt de mogelijkheid om de gewassen enigszins te hoeden voor vraat door loslopend wild en (klein)vee. Weidegebieden lagen doorgaans verder van de nederzetting. Fase 2 bestaat uit enkele kuilen en lagen (Spoor 13 t/m 15, Spoor 20), twee beerputten (BP01 en BP02) en twee tonputten (Spoor 16/17 en Spoor 18/19) en de locatie van een mogelijke (beer-)put (Spoor 22). Allen uit de periode van circa 1550 tot het eind van de 17de eeuw of het begin van de 18de eeuw. In deze fase bevond het plangebied zich zeer waarschijnlijk ter plaatse van de achtererven van een groepje woningen aan de westzijde van de Jansweg. De vindplaats kan in deze periode worden gekenmerkt als nederzetting. Hoewel de vindplaats op historisch kaartmateriaal (afbeelding 5 en 6) in een deel van deze periode nog buiten de stadsmuren ligt, dient deze naar de mening van de auteur toch te worden gekenmerkt als stedelijke nederzetting. Hiervoor pleit de ligging in de directe nabijheid van Haarlem, alsmede de stadse uitstraling van de bebouwing en de tuinen ter plaatse, zoals afgebeeld op de kaarten van Wils, De Hooghe en De Wit in het midden en het einde van de 17de eeuw (vergelijk afbeeldingen 6 tot en met 8).

Fase 3 betreft resten van een bakstenen fundering (Spoor 3), dat mogelijk heeft behoord bij een woonhuis dat is opgetrokken tussen 1822 en 1857, alsook de resten van de oostgevel van de Rijtuigenfabriek Beynes (Spoor 5, 6, 8, 9, 10, 11 en 12) en twee kelders (KE1 en KE2). De Rijtuigenfabriek was tussen 1858 en 1958 in het plangebied gelegen. De vindplaats kan worden gekenmerkt als industrieel erfgoed, maar ook als stedelijke nederzetting, gezien de ligging nabij woningen en winkels in de Jansweg en aangrenzende dwarsstraten.

2. Bij afwezigheid van archeologische resten; wat is hiervoor de verklaring?

Deze onderzoeksvraag is niet van toepassing gebleken op de situatie in het plangebied. Het ontbreken van funderingsresten uit de 16de tot vroege 18de eeuw is overigens wel opvallend, waar deze op basis van oude kaarten wel verwacht zouden worden. Gelet op het feit dat delen van werkput 1 een relatief intact bodemprofiel hebben, kan de oorzaak vrijwel zeker niet gezocht worden in erosie door jongere (bouw)activiteiten. De geconstateerde afwezigheid van funderingsresten, in combinatie met de aanwezigheid van beer- en tonputten, vormt een belangrijke indicatie dat de putten waren gelegen op de achtererven. In dit verband kan de discussie over de juistheid van de weergave van de woningen in de kaarten van De Wit en De Hooghe worden genoemd (hoofdstuk 5).

3. Zijn er sporen en/of structuren aanwezig? Zo ja, wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de sporen en structuren?

Er zijn sporen en structuren aangetroffen uit de IJzertijd en de Nieuwe Tijd. De sporen uit de IJzertijd bestaan uit een akkerlaag en ploegkrassen van een eergetouw. Uit de Nieuwe Tijd zijn

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

resten gevonden van bewoning, in de vorm van kuilen en beer- en waterputten uit de periode vanaf circa 1550 tot in het derde kwart van de 17de eeuw. Tot slot zijn resten gevonden die in verband staan met bebouwing uit de periode tussen 1822 en 1857, alsmede resten van de Rijtuigenfabriek van Beynes uit de periode 1858 tot 1958.

De oostelijke gevel van de Rijtuigenfabriek uit fase 3 is geheel opgegraven binnen de zuidelijke helft van werkput 1 (bijlage 3). De omvang van de stedelijke nederzetting uit fase 2 kan bij benadering worden bepaald door hiervoor de oppervlakte van het gebied binnen de stadswallen van 1671 te gebruiken. Op deze manier worden ook de woningen en erven die tot 1671 net buiten de stadsmuren lagen, nog tot de stedelijke nederzetting gerekend. Hiervoor pleit - naast de ligging van het plangebied, zo nabij de middeleeuwse kern van Haarlem - de bebouwingvorm en de inrichting van de erven, zoals afgebeeld in historisch kaartmateriaal (afbeelding 6). De omvang van de akkercomplexen uit de prehistorie kon, op grond van de beperkte omvang van de archeologische begeleiding, niet worden vastgesteld.

De conserveringstoestand van archeologische sporen en vondsten was uitstekend, zeker wanneer men rekening houdt met de relatief slechte omstandigheden op zandbodems. Behoudens de schade door eventuele vergravingen, waren sporen goed 'leesbaar' (zie afbeelding 14a). Dit is mede te danken aan de stand van de grondwaterspiegel, hooguit enkele decimeters onder de (sub)recente vergravingen in de bovengrond (Spoor 1).

4. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig en hoe is de conserveringstoestand van de diverse vondstcategorieën?

Geborgen zijn (fragmenten van) keramiek, glas, pijpjaarde, dierlijk bot, metaal en bouwkeramiek. De conserveringstoestand is redelijk tot goed voor alle vondstcategorieën, behoudens de groepen van metaal, plantaardige resten en botmateriaal. Deze situatie wordt feitelijk altijd aangetroffen op de zandige, luchtdoorlatende bodems van de strandwallen.

5. Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?

De prehistorische ploegkrassen (fase 1) en de sporen van bewoning uit fase 2 werden aangetroffen in de noordelijke helft van werkput 1. Er kunnen echter geen conclusies worden getrokken uit de ligging van deze oudere archeologische resten. De zuidzijde van werkput 1 lag voor een groot deel binnen (sub)recente verstoringen van oudere rioleringsbuizen en de reeds genoemde funderingsresten van de Rijtuigenfabriek uit de late 19de eeuw (fase 3). Het is daarom zeker niet uitgesloten dat de oudere archeologische resten ook hier aanwezig zijn geweest, doch vergraven zijn bij de aanleg van de Rijtuigenfabriek.

Volgens de verwachting in het bureauonderzoek kunnen resten verwacht worden vanaf 1,0 m onder maaiveld. Het maaiveld lag ten tijde van het onderzoek rond +1,0 m t.o.v. NAP. De hoogst gelegen intacte lagen (de bovenzijde van het duinzand; Spoor 4) en sporen werden aangetroffen rond 0,0 m t.o.v. NAP (zie bijlagen 3 en 4). Deze hoogte is in lijn met de verwachtingen uit het bureauonderzoek.

6. Wat is de geologische/bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied en komt dit overeen met de verwachting uit het vooronderzoek?

Een akkerlaag (Spoor 7 en 23) werd aangetroffen in de afzettingen van de strandwal van Haarlem. Deze strandwalafzettingen behoren tot het Zandvoort Laagpakket van de Formatie van Naaldwijk. De akkerlaag kon aan de hand van enkele vondsten van handgevormd aardewerk worden gedateerd in de periode tussen het Laat-Neolithicum en de IJzertijd, circa 2800 voor Christus tot rond het begin van de Christelijke jaartelling. Spoor 4 bestond uit lichtgrijs tot lichtgeel duinzand. Het dekde de akkerlaag (Spoor 7 en 23) af (zie bijlage 4, P1 t/m P3). De duinzandafzettingen konden binnen dit onderzoek niet nader worden gedateerd, bij gebrek aan vondstmateriaal. Het duinzand behoort tot het Schoorl Laagpakket van de Formatie van

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

Naaldwijk. De bovenbeschreven natuurlijke afzettingen werden afgedekt door een veelvuldig vergraven pakket waarbinnen geen onderscheid van gelaagdheid kon worden aangebracht (Spoor 1).

7. Kan een relatie gelegd worden tussen de betreffende vindplaats en bekende vindplaatsen in de wijdere omgeving?

De vindplaatsen maken zeer waarschijnlijk allemaal deel uit van een groter geheel, waarvan de resten op meerdere locaties kunnen worden aangetroffen (zie ook afbeelding 4). Dit geldt bijvoorbeeld voor de prehistorische akker met ploegkrassen (Spoor 7, 21 en 23), die ook is aangetroffen ter hoogte van het busstation aan de westzijde van het Stationsplein (ARCHIS-waarneming 211424 en 211426; bron: ARCHIS2; gelegen buiten het afgebeelde deel van het terrein in afbeelding 4). De nederzettingssporen uit fase 2 behoren tot het bredere nederzettingsareaal van de postmiddeleeuwse stad. Het uiterlijk van de woningen en de inrichting van de tuinen wekt in hoofdzaak de indruk van een voorstadje, oorspronkelijk buiten de stadswallen. Uit eerder uitgevoerd bureauonderzoek (Blom 2010; onderzoeksnummer 31894 in afbeelding 4) en een inventariserend booronderzoek met archeologische begeleiding (Burnier 2009; onderzoeksnummer 26534 in afbeelding 4) kan worden geconcludeerd dat binnen het plangebied - of in de directe omgeving ervan - nog niet eerder zulke overtuigende resten van bewoning uit de 16de en 17de eeuw werden aangetroffen (Burnier 2009, 5-7; Blom 2010, 9-11). Het betreft evenwel hoofdzakelijk beer- en waterputten, welke hun sporen in de regel dieper in de bodem achterlieten dan de meeste andere activiteiten, gerelateerd aan woningbouw en bewoning. Wel zijn nabij het busstation resten aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met de bewoning binnen de nieuwe stadsuitleg van 1671 (Burnier 2009, 11). Ook in dit geval betreft het dieper ingegraven sporen, namelijk vier waterputten en een mogelijke greppel.

Van de Rijtuigenfabriek is slechts de oostgevel met twee kelders opgegraven. Het is dan ook niet uitgesloten dat zich - westelijk van werkput 1 - nog resten van deze vindplaats in de bodem bevinden. De begrenzing van de Rijtuigenfabriek kan desgewenst worden benaderd door nauwgezette bestudering en verwerking van oud kaartmateriaal en oude foto's.

7. Samenvatting

In opdracht van de Gemeente Haarlem heeft Archeologenbureau Argo een archeologische begeleiding uitgevoerd op de locatie Stationsplein/Jansweg te Haarlem (gemeentelijke projectcode: JNW.0.2010). Aanleiding voor het onderzoek vormde de geplande verwijdering van een deel van de riolering en de aanleg van een nieuw deel, iets buiten het tracé van het oude riool. Doel van de begeleiding was het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van de vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. De archeologische begeleiding had plaats van 22 tot en met 29 september 2010. De regie over de ontgraving lag bij de uitvoerders van de rioleringswerkzaamheden, medewerkers van de firma Heijmans.

Er zijn tijdens de archeologische begeleiding twee werkputten aangelegd (zie afbeelding 3 en bijlage 3). In werkput 2 werd de verwijdering van het oude riool begeleid. Dit gebeurde in de praktijk zeer secuur, waardoor de verstoring binnen de insteek van het oude riool bleef. In werkput 1 werd de aanleg van het nieuwe riool begeleid. Hier werden sporen en vondsten aangetroffen van drie te onderscheiden archeologische fasen. De oudste, fase 1, kan worden gedateerd tussen circa 2800 voor Christus en het begin van onze jaartelling. Uit deze fase stamt een akkerlaag met ploegkrassen van een eergetouw. Daarna zijn er voor een betrekkelijk lange periode geen activiteiten waarneembaar.

Dan, rond het midden van de 16de eeuw, worden voor het eerst weer archeologische aanwijzingen voor menselijke activiteiten in het plangebied aangetroffen. De sporen en vondsten uit deze fase hebben een looptijd tot rond het einde van de 17de eeuw of het begin van de 18de eeuw. Deze fase wordt in dit rapport aangeduid als fase 2. Het gaat in hoofdzaak om beer- en waterputten, welke behoord hebben bij bewoning langs de westzijde van de Jansweg. Uit twee beerputten is een relatief grote hoeveelheid vondstmateriaal geborgen (BP01 en BP02; zie §4.5.2).

Fase 3 is de laatste fase en bestaat uit resten van de voormalige rijtuigenfabriek Beijnes (tussen 1858 en 1958 aanwezig in het plangebied) en andere (sub)recente ophogingslagen en sporen.

Archeologische Begeleiding Riolsleuven aan de Jansweg en het Stationsplein te Haarlem

Literatuur:

- Berendsen, H.J.A., 2008: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*, Van Gorcum, Assen (vijfde herziene druk).
- Bitter, P., 1995: *Geworteld in de Bodem. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar*, Stichting Promotie Archeologie, Zwolle.
- Blom, J.M., 2010: *Stationsplein en Jansweg te Haarlem. Een bureauonderzoek*. ADC-rapport 2424, Amersfoort.
- Burnier, Y., 2009: *Locatie 'Stationsplein', gemeente Haarlem. Een inventariserend veldonderzoek en archeologische begeleiding*, STAR 221, Amsterdam.
- Duco, D., 1987: *De Nederlandse Kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*, Stichting Pijpenkabinet, Leiden.
- Groot, De, T.A.M./J. de Jong, G. Lenselink, R. Koopstra & L. van der Valk, 2004: *Holoceen. De jongste ontwikkeling van het landschap*, in: Rappol, M. & C.M. Soonius (red.), 1994: *In de bodem van Noord-Holland. Geologie en archeologie*, Lingua Terrae, Amsterdam.
- Huisman, N., 2010: *Programma van Eisen Herinrichting Stationsplein en gedeelte Jansweg te Haarlem*. ADC-PvE 10-043, Amersfoort.
- Jaspers, N.L., 2007: *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem*. Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam.
- Jong, J. de et al (red.), 1985: *Haarlems Bodemonderzoek 19*.
- Jong, J. de, 1985: *Geologisch onderzoek in ontgravingen op het stationplein te Haarlem*, *Haarlems Bodemonderzoek 19*, 25-38.
- Jong, J. de et al (red.), 1986: *Haarlems Bodemonderzoek 20*.
- Klinge, E., 1996: *Duits Steengoed/German Stoneware*, Rijksmuseum, Amsterdam.
- Korf, D., 1981: *Majolica*, Van Dishoeck, Bussum.
- Lenting, J.J., H van Gangelen, H van Westing (red.), 1993: *Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Stichting Vesting Bourtange, Sellingeren.
- Messing, F.A.M., 1972, *Werken en leven in Haarlem, 1850-1914: een sociaal-economische geschiedenis van de stad*, Proefschrift Universiteit Utrecht, Amsterdam.
- Rappol, M. & C.M. Soonius (red.), 1994: *In de bodem van Noord-Holland. Geologie en archeologie*, Lingua Terrae, Amsterdam.
- Taverne, E., 1978: *In 't land van belofte: in de nieuwe stad. Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek 1580- 1680*, Gary Schwartz, Maarssen.
- Weijden, J. van der, 2002: *De totstandkoming van een nieuwe stadswijk. Ongeplande planning*, Aksant, Amsterdam.
- Zalinge, A. van, 2010: *Selectiebesluit:- Stationsplein en Jansweg, Haarlem, 30 augustus 2010* (interne notitie Gemeente Haarlem).

Internetbronnen

<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>

<http://ijzertijdboerderij.web-log.nl/ijzertijdboerderij/eergetouw/>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Esther_%28boek%29

http://nl.wikipedia.org/wiki/Judith_%28boek%29

http://nl.wikipedia.org/wiki/Lucretia_%28Romeinse_geschiedenis%29

<http://www.beeldbank-nh.nl>

<http://www.mauritshuis.nl/index.aspx?chapterid=3724>

<http://www.spoorweggeschiedenis.nl>

<http://www.xs4all.nl/~kammdijk/nl/eergetouw.html>

<http://scyedam.delinea.nl/kaleida/pagina.php?id=212>

Overzicht van gebruikt kaartmateriaal

Kaartuitsnede van de Topografische kaart

Kaartuitsnede van de Grootchalige Basiskaart Nederland

Kaartuitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer (omstreeks 1560)

Bron: Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, nr. 2423

Kaartuitsnede uit de kaart van Wils (1646)

Bron: Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, Inventarisnummer 51 - 001 757-M.

Kaartuitsnede uit de kaart van De Hooghe (1688)

Bron: Noord-Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, Inventarisnummer 51-001535-1 G.

Kaartuitsnede uit de kaart van De Wit (1698).

Bron: Noord-Hollands Archief, Inventarisnummer 560_0798.

Kaartuitsnede van de kadastrale minuutplan van 1822, opgetekend door F. J. Nautz. Bron:

Noord-Hollands Archief, inventarisnummer 51 -000390-4 G.

Kaartuitsnede van de kaart van De Geus (1857). Bron: Historisch Museum Haarlem/Noord-

Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, inventarisnummer 53-01 901 6 M.

Kaartuitsnede van de kaart van Perk (1882). Bron: Historisch Museum Haarlem/Noord-

Hollands Archief, Kaarten Provinciale Atlas, inventarisnummer 51-000740 G.

Afkortingenlijst

AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS2	ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijving.
C14	Koolstof 14 (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.
CAA	Centraal Archeologisch Archief.
CHS	Cultuurhistorische Hoofdstructuur.
CMA	Centraal Monumenten Archief.
GIS	Geografische InformatieSystemen.
GPS	Global Positioning System.
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.
IVO	Inventariserend Veld Onderzoek.
KICH	Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).
KLIC	Kabel en Leidingen InformatieCentrum.
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieu-hygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.
NAP	Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).
NOAA	Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.
PvA	Plan van Aanpak.
PvE	Programma van Eisen.
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
WAMZ	Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

Bijlage 1: Stappenplan archeologie

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (bijvoorbeeld universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies.

Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;

- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RACM aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervoltraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies. Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een ‘behoudenswaardige of beschermenswaardige’ vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

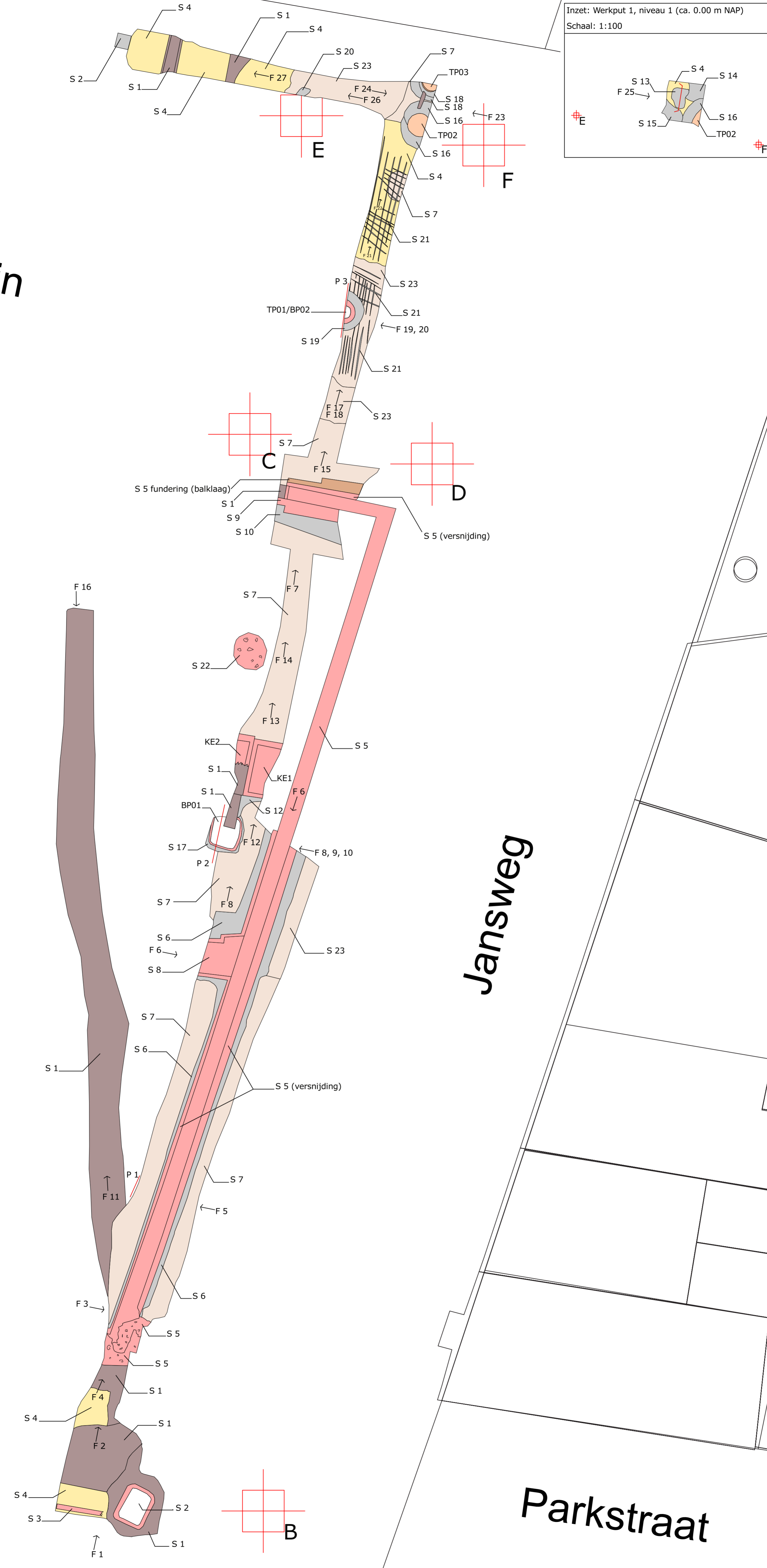
Bijlage 2: Tabel archeologische en geologische perioden.

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk *	Geochronologische Tijd **	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe Tijd	0-450	Holoceen	Subatlantlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200			
Midden IJzertijd	2.200-2.450			
Vroege IJzertijd	2.450-2.750		Subboreaal	2.400-5.660
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750		Atlanticum	5.660-9.220
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800			
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250			
Laat Mesolithicum	7.250-8.800			
Midden Mesolithicum	8.800-9.450		Boreaal	9.220-10.640
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150		Preboreaal	10.640-11.650
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
Midden Paleolithicum	36.950-301.950		Eemien	116.000-128.000
			Saalien	128.000-238.000
			Oostermeer	238.000-243.000
			Onbenoemd	243.000-324.000

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
 ** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
 *** Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 AD.

Stationsplein

Inzet: Werkput 1, niveau 1 (ca. 0.00 m NAP)
Schaal: 1:100

Verklaring kaartsymbolen en -kleuren

- Grondslagpunt (ingemeten in RD-coördinaten)
- S 23 Spoornummer
- Plaatsbepaling profielstaatjes met nummering
- Plaatsbepaling en richting veldfoto's met nummering
- Plaatsbepaling coupes
- Recent vergraven/verstoring
- Lichtgeel-geel stuifzand
- Lichtgrijs-grijs strandzand
- intact metselwerk (baksteen)
- baksteenpuin
- bakstenen put
- tonput
- archeologisch hout

Meetgegevens Grondslagpunten (RD/NAP)*

Grondslagpunt	X-RD	Y-RD
A	104098.64	489044.77
B	104118.39	489041.58
C	104117.81	489088.28
D	104125.71	489087.00
E	104120.04	489102.10
F	104127.95	489100.82

* Waarden uitgedrukt in m. Uitvoering metingen: dhr. R. Selassa (Haarlem)

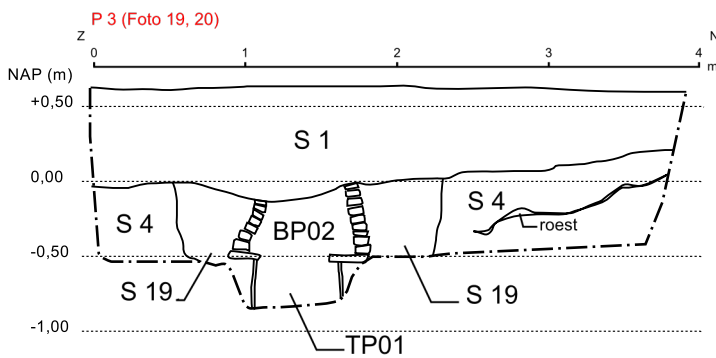
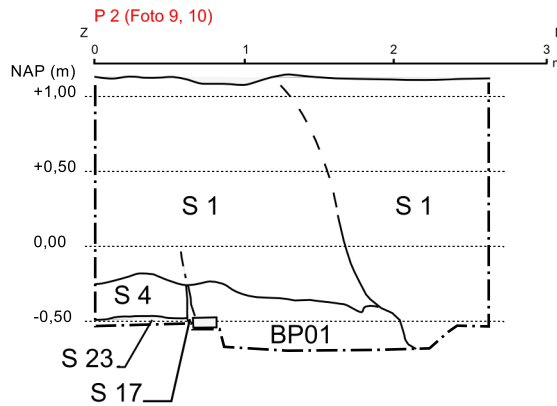
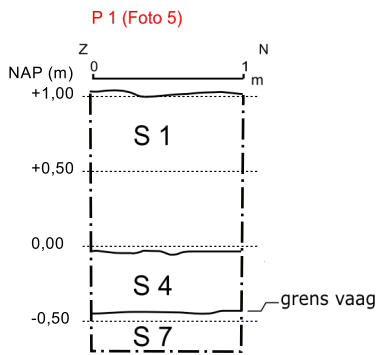
Bijlage 3: sporen niveau 1 werkput 1 (zie inzet)
sporen niveau 2 werkput 1 + 2

Projectgegevens
 Project JNW.0.2010 (Jansweg/Stationsplein)
 Gemeente Haarlem
 Plaats Haarlem
 Soort onderzoek Archeologische Begeleiding
 OZM (ARCHIS) 42824
 Bevoegd gezag Gemeente Haarlem (mevr. A. van Zalinge)
 Opdrachtgever Gemeente Haarlem (dhr. P. van Baalen)
 Uitvoering Archeologenbureau Argo, sept. 2010
 Schaal 1:100 (A1-formaat)
 Cartografie G. van den Berg, Archeologenbureau Argo
 Status Definitief

Jansweg

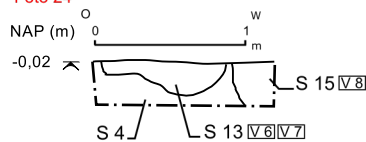
Parkstraat

PROFIELEN

COUPES

WP 1
vlak 1
S 13, 15
Foto 24

Verklaring Kaartsymbolen

S 2 Spoornummer

V 04 Vondstnummer

Bijlage 4: profielen en coupes

Projectgegevens

Projectgegevens	JNW.0.2010 (Jansweg/Stationsplein)
Gemeente	Haarlem
Plaats	Haarlem
Soort onderzoek	Archeologische Begeleiding
OZM (ARCHIS)	42824
Bevoegd gezag	Gemeente Haarlem (mevr. A. van Zalinge)
Opdrachtgever	Gemeente Haarlem (dhr. P. van Baalen)
Uitvoering	Archeologenbureau Argo, sept. 2010
Schaal	1:50 (A4)
Cartografie	G. van den Berg, Archeologenbureau Argo
Status	Definitief

© Archeologenbureau Argo, april 2010

Blad1

Bijlage 5: sporenlijst JNW.0.2010												
spoor	werkput	vlak	niveau	tekeningnr	boven spoor	onder spoor	begin-datering	eind-datering	spoorbeschrijving*	gelijktijdig met spoor	spoor-definitie	fase
1	1, 2	-	2	1,2	-	2	1650	1950	Zs1, ZME, BR, VLK=GE1, BSE, OPM1: vlekkelig; OPM2:ophogingslaag met recente verstoringen	-	ophogingslaag	3
2	1	1	2	1	1	1	1950	1950	recente rioolput/inspectieput (gemetseld)	-	verstoring recent	3
3	1	1	2	1	1	-	1822-1857	>1950	fragment fundering; oost-west georiënteerd; steens; rode bakstenen (18,5x9x4); 5-lagenmaat: 21 cm; geen mortel; veel verzakkingen; bk. +0,50/ok. +0,05	5?	muur	3
4	1	1	2	1, 2	7,21	1	0	1250	Zs1, ZME, WI, TLIGR, BGE, BOD, OPM: stuifzand op strandwal; begin- en einddatering op basis van stratigrafische positie t.o.v. S 7	-	laag	-
5	1	1	2	1	6	1	1900?	1958	fragment fundering; oost-west georiënteerd; rode bakstenen (20x10x5); 1 laag aanwezig; cementmortel; bk. -0,55/ok. -0,60; gelegen op 'werkvloer' van cementmortel en industrieel rood baksteenpuin (begindatering spoor: benadering op basis van stratigrafie en historische afbeeldingen; einddatering spoor: http://www.beeldbank-nh.nl/component/provider/task/detail?identifier=ranh%3Acol27%3Aadat10638)	6, 8, 9, 10, 11, 12, KE1, KE2	muur	3
6	1	1	2	1	7	5	1900?	1958	Zs1, GR TDOGR + rood baksteengruis1	5, 8, 9, 10, 11, 12, KE1, KE2	insteek	3
7	1	1	2	1, 2	-	4,21	800 v.Chr	0	Zs1, ZME, LIGR TGR, BOD + HK1; OPM: ploegkrassen; begin- en einddatering spoor op basis van keramiekvondsten	-	cultuurlaag	-

Blad1

8	1	1	2	1	7	1	1900?	1958	fragment fundering; bovenzijde 3-steens dik; oost-west georiënteerd; rode bakstenen (20x10x5); veel lagen aanwezig, echter niet goed waarneembaar daar fundering was afgewerkt met cementstuc; cementmortel; bk. +0,55/ok. -0,87; gelegen op 'plaatfundering' houten balken, o.k. -1,00 (begindatering spoor: benadering op basis van stratigrafie en historische afbeeldingen; einddatering spoor: http://www.beeldbank-nh.nl/component/provider/task/detail?identifier=ranh%3Acol27%3Aadat10638)	5, 6, 9, 10, 11, 12, KE1, KE2	muur	3
9	1	1	2	1	10	1	1900?	1958	fragment fundering; bovenzijde 3-steens dik; oost-west georiënteerd; vermoedelijk versteviging noordoosthoek rijtuigenfabriek; rode bakstenen (20x10x5); veel lagen aanwezig, echter niet goed waarneembaar daar fundering was afgewerkt met cementstuc; cementmortel; bk. +0,55/ok. -0,87; gelegen op 'plaatfundering' houten balken, o.k. -1,00 (begindatering spoor: benadering op basis van stratigrafie en historische afbeeldingen; einddatering spoor: http://www.beeldbank-nh.nl/component/provider/task/detail?identifier=ranh%3Acol27%3Aadat10638)	5, 6, 8, 10, 11, 12, KE1, KE2	muur	3
10	1	1	2	1	7	9	1900?	1958	Zs1, GR TDOGR + rood baksteengruis1	5, 6, 8, 9, 11, 12, KE1, KE2	insteek	3
11	1	1	2	1	12	1	1900?	1958	recent halfsteens muurrestant; hoort bij KE1 (zie in onderstaande)	5, 6, 8, 9, 10, 12, KE1, KE2	muur	3
12	1	1	2	1	7	11	1900?	1958	Zs1, LIBR, OPM: vlekkerig	5, 6, 8, 9, 10, 11, KE1, KE2	insteek	3
13	1	1	1	2	16, 18, TP02, TP03	1	1550	1650	As + HK2 + SCH1 + KER2; OPM: askuil	14,15	kuil	2
14	1	1	1	2	16, 18, TP02, TP03	1	1550	1650	Zs1, DOBR, TGE, OPM: vlekkerig, OPM2: waarschijnlijk nazak boven TP03	13,16	laag	2

Blad1

15	1	1	1	2	16, 18, TP02, TP03	1	1550	1650	Zs1, DOBR, TGR, OPM: vlekkerig	13, 14	kuil	2
16	1	2	2	2	7	TP02	1550	1650	Zs1, (DO)GR TDBR; OPM: insteek TP02	TP02	insteek	2
17	1	1	2	1	7	BP01	1550	1650	insteek BP01: Zs1, GR TWT	BP01	insteek	2
18	1	2	2	2	7	TP03	1550	1650	Zs1, GE, TDOGRBR, OPM: insteek TP03	TP03	insteek	2
19	1	1	2	2	4, 7, 23	1	1550	1650	insteek TP01: Zs1, WT TLIGR	TP01	insteek	2
20	1	1	2	2	4	1	1550	1650	Zs1, DOBR, TGR; OPM: kuiltje, bodem 4 cm onder vlak 1	-	kuil	2
21	1	1	2	2	7	4	800 v.Chr	0	ploegkrassen in S 7; vulling als S 7	7	ploegspoor eergetouw	1
22	1	1	2	2	-	13, 14, 15	1550?	1650	mogelijke locatie (beer)put; schelpmortelkalk en rood baksteenpuin in S 1; Kort waargenomen bij uitvlakken terrein door graafmachine.	-	beerput?	2
23	1	1	2	1,2	7	4	800 v.Chr	0	overgang S 4 naar S 7	-	laag	-
BP01	1	1	2	1	17	1	1550	1650	putwand, baksteen, halfsteens, diverse maten rode baksteen met schelpkalkmortel (22x11x5/20x9.5x4.5 cm), 10-lagenmaat: 63 cm; o.k. -0,54; locatie pleehokje/hangkoker in ZO-hoek op basis van ligging grootste deel vondstmateriaal in vulling BP01; beschrijving vulling BP01: Zs1, BR TLIBR + Beer2 + baksteenpuin1 + KER2	17	beerput	2
BP02	1	1	2	2	TP01	1	1550	1650	putwand, baksteen, halfsteens, geel/rode bakstenen (20x9x4 cm), schelpkalkmortel, 5-lagenmaat: 25,0 cm; beschrijving vulling BP02: beer, BR + baksteenpuin2 + KER3	-	beerput	2
TP01	1	1	2	2	19	BP02	1550	1650	houten ton onder bakstenen putwand BP02 (BP02 is oorspronkelijk een ton(water)put, die is hergebruikt als beerput)	19	tonput	2
TP02	1	2	2	2	16	13, 14, 15	1550	1650	tonput hout, vermoedelijk waterput, diameter: 1 meter, b.k. -0,46, o.k. Onbekend (behoud in situ); vulling: Zs1, LIGR TGR + dakpanpuin1 + HK1 + KER1, OPM: zand gemarmerde textuur	16	tonput	2

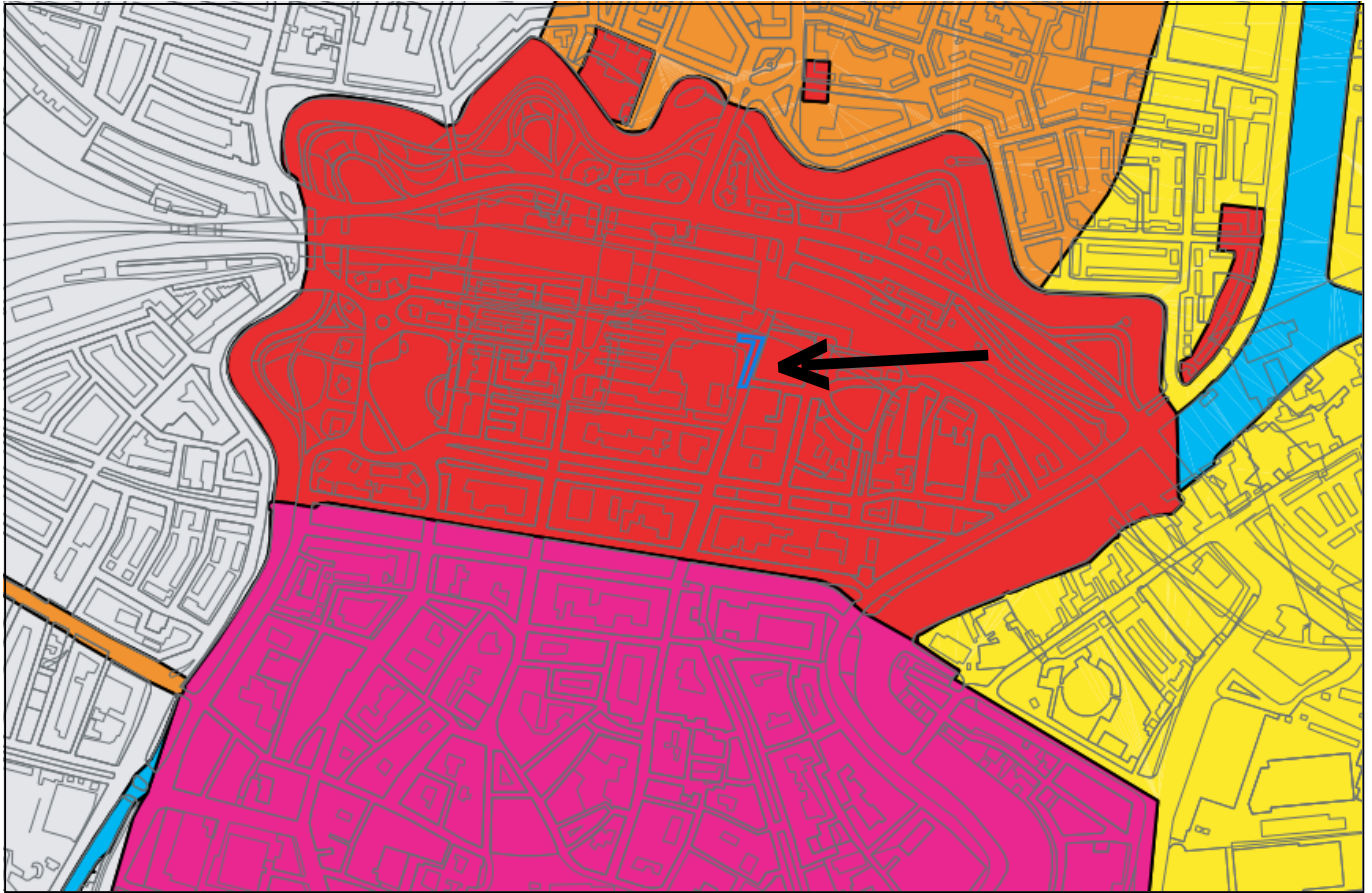
Blad1

TP03	1	2	2	2	18	1	1550	1650	tonput hout, vermoedelijk waterput, diameter: ca. 1 meter, b.k. -0,46, o.k. Onbekend (behoud in situ); vulling: Zs1, BR TGR + schelpmortel1 + HK1	18	tonput	2
KE1	1	1	2	1	12	1	1857-1882	1900?	voorraadkelder (zie Foto 12); industrieel vervaardigde bakstenen met cementmortel, vloer en wanden voorzien van rode plavuizen (20x20x?) en gele plavuizen (21x21x?), De bakstenen kelder muur is halfsteens met aan de binnenzijde een toegevoegde verticale klamp van verticale Ijsselsteentjes (21x21x?), vloerniveau -0,28	KE2	kelder	3
KE2	1	1	2	1	7	1	1857-1882	1900?	voorraadkelder (zie Foto 12); industrieel vervaardigde bakstenen met cementmortel, vloer en wanden voorzien van gele plavuizen (21x21x?), De bakstenen kelder muur is halfsteens met aan de binnenzijde een toegevoegde verticale klamp van verticale Ijsselsteentjes (21x21x?), vloerniveau: -0,30	KE1	kelder	3

* De afkortingen bij de spoorbeschrijving zijn afkomstig uit de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). De boorbeschrijvingsmethode is opgesteld door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB). De ASB voldoet aan de NEN-5104-normen en is na te lezen op: www.sikb.nl/upload/documents/.../056948%20ASB%20def.pdf

Bijlage 6: vondstenlijst JNW.0.2010				
vondstnummer	materiaalgroep1	materiaalgroep2	spoornummer	opmerkingen
1	KBB	BAKSTEEN	3	baksteenmonsters
2	KER	AWH	7	Ijzertijd
3	KER	AWG	6	insteek muur S 5/8
4	KER	AWH	7	uit akkerlaag
5	KER	AWH	23	bij ploegsporen
6	KER	AWG	13	uit S 13 (vlak en coupe)
7	MFE	MES	13	uit S 13 (vlak en coupe)
8	KER	AWG	15	uit S 15 (vlak en coupe)
9	VERVALT	VERVALT	VERVALT	VERVALT
10	KER	AWG	20	uit S 20
BP01	DIV	-	BP01	vondsten en monsters uit vulling beerput1
BP01	KBB	BAKSTEEN	BP01	baksteenmonsters
BP02	DIV	-	BP02	vondsten en monsters uit vulling beerput2
TP02	KER	AWG	TP02	uit TP02, vulling tonput
				

Bijlage 7: de ligging van het plangebied (blauw omkaderd) op de voorlopige gemeentelijke beleidsadvieskaart*. Het plangebied ligt in een rode zone. Dit is 'categorie 2' binnen het archeologisch beleid van de gemeente Haarlem: "Bij bodemverstorende activiteiten van meer dan 50m² en dieper dan 30 cm -maaiveld dient archeologisch rapport te worden uitgevoerd".

Blad1

Bijlage 8: determinatie middeleeuws en postmiddeleeuws aardewerk en glas												
werk-put	spoor	vondst	MAE	baksel	hoofd-vorm	type	beschrijving	begin-datering	eind-datering	fragmentatie	contextbeschrijving	id*
1	6	3	1	r-	?-	?	oorfragment met loodglazuur	1500	1650	oorfragment	vulling insteek S 6	45
1	6	3	1	we-	?-	?	-	1580	1620	wandfragmenten	vulling insteek S 6	44
1	13	6	1	m-	?-	?	vermoedelijk bord	1600	1650	bodemfragment	vulling kuil S 13	43
1	13	6	1	r-	?-	?	inwendig witte kleipap met loodglazuur en koperoxide (groen)	1550	1650	wandfragmenten	vulling kuil S 13	41
1	13	6	1	r-	pis-	?	loodglazuur inwendig en op rand; inwendig zware kalkaanslag	1550	1650	rand-, wand- en oorfragmenten	vulling kuil S 13	39
1	13	6	1	r-	tes-	?	spat loodglazuur	1500	1600	bodem-, rand- en oorfragmenten	vulling kuil S 13	40
1	13	6	1	w-	?-	?	inwendig loodglazuur (geel); uitwendig loodglazuur met koperoxide (groen); vermoedelijk grape	1550	1650	wandfragmenten	vulling kuil S 13	42
1	15	8	4	r-	?-	?	-	1550	1650	wand- en bodemfragmenten	vulling kuil S 15	38
1	15	8	1	r-	bak-	?	loodglazuur inwendig en op rand	1550	1650	randfragmenten	vulling kuil S 15	37
1	15	8	1	r-	kop-	2	inwendig loodglazuur; Ø 12,0 cm / h. 8,1 cm	1550	1675	profiel compleet	vulling kuil S 15	36
1	20	10	2	r-	?-	?	loodglazuur inwendig en op rand; beroet: kookgerei (vermoedelijk r-gra-8)	1550	1625	bodem- en randfragmenten	vulling kuil S 20	46
1	BP01	BP01	1	bi-	bor-	?	2 fragmenten biscuitgoed van één bord; ongeglazuurd halffabrikaat	1575	1650	bodem- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	29
1	BP01	BP01	1	f-	?-	?	Blauw op wit: Wan-Li rand	1650	1675	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	24
1	BP01	BP01	4	gl-	?-	?	bodem- en randfragmenten; vermoedelijk van bekers	1550	1700	bodem- en randfragmenten	vulling beerput BP01	34
1	BP01	BP01	2	gl-	bek-	?	helder glas (groene zweem); verticaal opgelegde draden (vermoedelijk gl-bek-35); vergelijk Bitter 1995, 165 (cat.nr. 168)	1575	1650	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	31
1	BP01	BP01	2	gl-	bek-	?	helder glas (groene zweem); wafelbekers (vermoedelijk gl-bek-19); vergelijk Bitter 1995, 163, cat.nr. 161	1575	1650	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	30
1	BP01	BP01	2	gl-	fle-	?	klein formaat kelderfles; vormgeblazen; pontilmerk; opgestoken bodem; vierzijdige buikvorm; groen transparant glas; vergelijk Lenting et al (red.) 1993, 381-383	1675	1750	bodem- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	33
1	BP01	BP01	3	gl-	fle-	?	groot formaat 'kelderfles'; vormgeblazen; pontilmerk; licht opgestoken bodems; vierzijdige buikvorm; groen transparant glas; vergelijk Lenting et al (red.) 1993, 381-383.	1675	1750	bodem- en wandfragmenten	vulling beerput BP01	32
1	BP01	BP01	1	i-	bor-	3	geheel tinglazuur; blauw/geel/oranje/paars op wit: "aigretterand"; vergelijk: Jaspers 2007, 75-79 (type 11). Centrale voorstelling: cherubijn of engeltje; Ø ca. 18 cm, h. 4,8 cm; geen sporen van slijtage	1620	1640	profiel compleet	vulling beerput BP01	23

Blad1

1	BP01	BP01	1	m-	bor-	5	bovenzijde tinglazuur; onderzijde loodglazuur (vervuild); blauw/oranje/geel/groen op wit: centrale druiventros waaromheen verschillende banden met geometrische motieven; vergelijk Korf 1981, 150 (afb. 393) voor de geometrische banden; ibid., 154 (afb. 408) voor een vergelijkbare druiventros; Ø 19,4 cm / h. 3,6 cm; nauwelijks slijtagesporen	1600	1650	archeologisch compleet	vulling beerput BP01	25
1	BP01	BP01	3	m-	bor-	?	waarvan 2 exemplaren blauw/geel op wit: buitenwaarts gerichte rand; vergelijk Korf 1981, 56 (afb. 107, nrs. 117-118)	1600	1650	randfragmenten	vulling beerput BP01	28
1	BP01	BP01	1	m-	bor-	?	blauw op wit: 'nissen'-rand	1600	1625	randfragmenten	vulling beerput BP01	27
1	BP01	BP01	1	m-	bor-	?	blauw/oranje op wit: ornamentale versiering; vergelijk Korf 1981, 110 (afb. 226-229)	1550	1600	randfragmenten	vulling BP01	26
1	BP01	BP01	2	r-	?-	?	inwendig witte slib met loodglazuur en koperoxide; uitwendig loodglazuur	1550	1650	wand- en randfragmenten	vulling beerput BP01	20
1	BP01	BP01	16	r-	?-	?	-	1450	1650	rand-, wand-, bodem- en oorfragmenten	vulling beerput BP01	19
1	BP01	BP01	1	r-	bak-	4	bovenzijde loodglazuur; onderzijde licht beroet; niet of nauwelijks slijtagesporen; Ø 24 cm/h. 3,0 cm	1500	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	7
1	BP01	BP01	1	r-	gra-	?	inwendig loodglazuur; uitwendig vlekken loodglazuur; uitwendig beroet; pootjes licht gesleten	1550	1650	wand- en bodemfragmenten	vulling beerput BP01	10
1	BP01	BP01	1	r-	gra-	107b	inwendig loodglazuur; uitwendig vlekken loodglazuur op rand en schouder; onderzijde sterk beroet; lichte slijtage pootjes; weinig krassen in glazuur; Ø 23,5 cm / h. 13,7 cm	1550	1650	archeologisch compleet	vulling beerput BP01	8
1	BP01	BP01	1	r-	gra-	22	geheel loodglazuur; pootjes gesleten; Ø ca. 12 cm / h. ca. 18 cm	1500	1575	profiel compleet	vulling beerput BP01	16
1	BP01	BP01	1	r-	gra-	144a	vorm als r-gra-57a, maar zonder groef op buikknik; loodglazuur met uitzondering van onderzijde; 1 verticaal worstoor (bovenzijde bijgeknepen); schenksneb op 180° van oor; onberoet; lichte slijtage pootjes; Ø 13,5 cm / h. 11,6 cm	1550	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	9
1	BP01	BP01	1	r-	kop-	11	inwendig decoratie van witte kleipap (geel), deels met koperoxide (groen); daaroverheen loodglazuur: 'Noord-Holland slibware'; loodglazuur op buitenzijde rand; streepjes witte slib op buitenzijde rand; 2 horizontale worstoren; Ø 14,5 cm / h. 6,8 cm	1575	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	11
1	BP01	BP01	7	r-	kop-	2	inwendig loodglazuur; uitwendig vlekken loodglazuur op rand; 1 ex. onderzijde beroet; 1 ex. archeologisch compleet (Ø 13,0 cm / h. 7,6 cm)	1550	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	12
1	BP01	BP01	1	r-	oli-	2	geheel loodglazuur m.u.v. onderzijde en stam; 11,0 cm / h. 9,3 cm	1550	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	15
1	BP01	BP01	1	r-	pis-	5	inwendig loodglazuur; inwendig kalkaanslag; standring gesleten; Ø ca. 18 cm / h. 13,7 cm	1575	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	14

Blad1

1	BP01	BP01	1	r-	pis-	5	inwendig geheel loodglazuur; uitwendig loodglazuur op rand en schouder; inwendig lichte kalkaanslag; standring licht gesleten; Ø 18,0 cm / h. 14,6 cm; vergelijk: Bitter 1995, cat.nr. 50)	1575	1650	archeologisch compleet	vulling beerput BP01	13
1	BP01	BP01	1	r-	stk-	6	inwendig loodglazuur; pootjes licht gesleten	1500	1575	rand-, wand- en steelfragmenten	vulling beerput BP01	17
1	BP01	BP01	1	r-	tes-	32	hoge vuurtest met dekselgeul in rand; flauwe knik bodem/wand; standring; vermoedelijk oorspronkelijk met steeltje; inwendig spatjes loodglazuur; inwendig asaanslag; standring gesleten; Ø 11,5 cm / h. 10,6 cm	1450	1550	profiel compleet	vulling beerput BP01	18
1	BP01	BP01	1	s2-	?-	?	geheel zoutglazuur met ijzeroxide	1550	1650	wandfragmenten	vulling beerput BP01	6
1	BP01	BP01	1	s2-	?-	?	Waarschijnlijk s2-kan-?; geheel zoutglazuur met ijzeroxide; drie opgelegde medaillons op buik, voorstellende de 3 deugdzaamheden: Judith, Esther en Lucretia. Slechts de medaillon met Lucretia is min of meer compleet bewaard. Om Lucretia een tekstband met haar naam en een jaartal: 'LVCRECIA 83' (vergelijk: Klinge 1996, 16-19)	1583	1583	wandfragmenten	vulling beerput BP01	5
1	BP01	BP01	1	s2-	kan-	55	geheel zoutglazuur met ijzeroxide; wafeldecor; appliquéband op hals: uil op tak en menselijke gezichtjes; Raeren/Aken; Ø 12,0 cm; h. 14,6 cm	1575	1625	profiel compleet	vulling beerput BP01	4
1	BP01	BP01	2	w-	?-	?	-	1550	1650	randfragmenten	vulling beerput BP01	3
1	BP01	BP01	1	w-	gra-	31b	inwendig loodglazuur met koperoxide (groen), uitwendig loodglazuur met koperoxide op rand en schouder, onderzijde beroet, pootje sterk gesleten	1550	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	1
1	BP01	BP01	2	w-	kop-	2	inwendig loodglazuur (geel); uitwendig loodglazuur met koperoxide (groen); standring; scherpe knik buik/rand; Ø ca. 13 cm, h. 6,6 cm	1550	1650	profiel compleet	vulling beerput BP01	2
1	BP01	BP01	1	wa-	?-	?	Duisland (Werragebied)/Enkhuizen; fragment sterk verweerd door inwerking zuren uit beerput	1580	1620	wandfragment	vulling beerput BP01	22
1	BP01	BP01	2	we-	?-	?	Vermoedelijk we-kom-?; Duitsland (Wesergebied); 2 fragmenten sterk verweerd door inwerking zuren uit beerput	1580	1620	rand- en oorfragmenten	vulling beerput BP01	21
1	BP02	BP02	1	f-	bor-	?	geheel wit tinglazuur	1675	1725	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP02	54
1	BP02	BP02	1	m-	bor-	?	blauw op wit: fries met slinger op vlag; grove 'streek'	1700	1750	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP02	53
1	BP02	BP02	1	m-	bor-	?	aigretterand' (blauw/oranje/geel op wit); Haarlem?	1625	1650	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP02	52
1	BP02	BP02	4	r-	?-	?	-	1550	1650	rand-, wand-, bodem- en oorfragmenten	vulling beerput BP02	50
1	BP02	BP02	1	r-	bor-	?	bovenzijde loodglazuur; vermoedelijk r-bor-6; klein formaat	1550	1650	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP02	48

Blad1

1	BP02	BP02	1	r-	bor-	50	bovenzijde loodglazuur; standlob heeft lichte slijtage; Ø 24,0 cm / h. 3,9 cm	1500	1650	profiel compleet	vulling beerput BP02	47
1	BP02	BP02	1	r-	tes-	?	ongeglazuurd	1450	1600	rand- en wandfragmenten	vulling beerput BP02	49
1	BP02	BP02	1	w-	?-	?	vermoedelijk w-oli-?; geheel loodglazuur (geel) m.u.v. onderzijde	1575	1650	stam- en randfragmenten	vulling beerput BP02	55
1	BP02	BP02	1	w-	?-	?	vermoedelijk w-oli-?; geheel loodglazuur (geel) m.u.v. onderzijde	1575	1650	stam- en randfragmenten	vulling beerput BP02	51
1	TP02	TP02	1	r-	?-	?	grape of pot; loodglazuur inwendig en op rand	1550	1675	rand-, wand- en oorfragmenten	vulling tonput TP02	35

*Het id of "identitynumber" is een uniek nummer, uitgegeven door Archeologenbureau Argo. Het gebruik ervan maakt het terugvinden van objecten in het tijdelijk depot eenvoudiger. De beheerder van het ontvangend depot kan desgewenst het id-nummer koppelen aan zijn/haar eigen administratie.

Blad1

Bijlage 9: determinatie overig anorganisch vondstmateriaal									
spoor	vondst	MAE	materiaal	vorm	beschrijving	begin-datering	eind-datering	fragmentatie	contextbeschrijving
3	1	1	bouwkeramiek	baksteen	rode industriële baksteen; 18,5 x 8,5 x 4 cm	1850	1950	compleet	baksteenmonster muur S 3
6	3	1	keramiek	majolica	tegels; bloemenvaas; WanLi-hoek	1600	1625	fragment	uit insteek
7	2	1	keramiek	handgevormd	1 fragment; IJzertijd, zeer klein fragment; zeer fijne (organische?) magering	800 v. Chr.	0	wandfragment	uit laag
7	4	1	keramiek	handgevormd	4 fragmenten; IJzertijd, zeer klein fragmenten; zeer fijne (organische?) magering	800 v. Chr.	0	wandfragmenten	uit laag
7	4	1	steen	vuursteen	schrabber	800 v. Chr.	0	compleet	uit laag
13	7	1	ijzer	mes	benen heft; ijzeren lemmer; behandeling: electrolyse en ultrasoonbad; punt in afgebroken staat aangetroffen in kuil	1550	1650	compleet	uit kuil
15	8	1	pijpaarde	kleipijp	vroeg, biconisch model, onversierd; ongeglaasd; ongemerkt	1580	1620	ketel	vulling kuil S 15
20	10	1	steen	tefriet	maalsteen	-	-	fragment	uit kuil
23	5	1	keramiek	handgevormd	3 fragmenten; IJzertijd, zeer klein fragmenten; zeer fijne (organische?) magering	800 v. Chr.	0	wandfragmenten	uit laag
BP01	BP01	11	pijpaarde	kleipijp	vroegste, ongeglaasde type; ongemerkt, ongedecoreerd; 8 exempl. zwaar gerookt; vergelijk Duco 1987, 31	1580	1620	ketel	vulling beerput BP01
BP01	BP01	2	pijpaarde	kleipijp	geglaasd; voorzijde ketel geradeerd; biconisch model; ongemerkt	1620	1660	ketel	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	pijpaarde	kleipijp	puntroos op ketel; massief, gedrongen model; vergelijk Duco 1987, 141	1640	1660	ketel	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	pijpaarde	kleipijp	trechtersvormig model; ketelmerk: puntroos; vergelijk Duco 1987, 43-44	1680	1700	ketel	vulling beerput BP01
BP01	BP01	3	tin	lepel	fragmenten van tinnen lepels met zeskantige steel en brede bak (opscheplepels); sterk verweerd door zuren in beerput	1500	1700	fragmenten	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	koperlegering	munt	duit(?); zeer sterk vergaan door zuren in beerput, viel bij geringste behandeling uit elkaar; afgevoerd	-	-	afgevoerd	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	ijzer	?	steel(?); mogelijk van gereedschap	-	-	fragment	vulling beerput BP01

Blad1

BP01	BP01	1	koperlegering	miniatuur	vermoedelijk miniatuur bakpannetje; zeer sterk verweerd door inwerking zuren in beerput	-	-	steel ontbreekt	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	koperlegering	gesp	-	1550	1650	angel ontbreekt	vulling beerput BP01
BP01	BP01	3	steen	leisteel	dakbedekking	-	-	fragmenten	vulling beerput BP01
BP01	BP01	2	bouwkeramiek	plavuis/estrik	roodbakkend, ongeglazuurd	-	-	fragmenten	vulling beerput BP01
BP01	BP01	3	bouwkeramiek	dakpan	'Hollandse pan', roodbakkend; ongeglazuurd	-	-	fragmenten	vulling beerput BP01
BP01	BP01	2	steen	graniet/gneis	kei; plaveisel(?)	-	-	fragmenten	vulling beerput BP01
BP01	BP01	1	bouwkeramiek	baksteen	'kloostermop'; roodbakkend; schelpkalkmortel; hergebruikt in basis beerput; 31,5 x 16 x 8 cm	1250	1300	compleet	wand beerput BP01
BP01	BP01	1	bouwkeramiek	baksteen	roodbakkend; 22,5 x 11 x 5 cm; schelpkalkmortel; hergebruikt	-	-	compleet	wand beerput BP01
BP01	BP01	1	bouwkeramiek	baksteen	Roodbakkend; 20 x 9,5 x 4 cm; schelpkalkmortel; hergebruikt	-	-	compleet	wand beerput BP01
BP01	BP01	1	bouwkeramiek	baksteen	rood/geel baksel; 24 x 12 x 5 cm; schelpkalkmortel; hergebruikt	-	-	compleet	wand beerput BP01
BP02	BP02	4	pijpaarde	kleipijp	grove kwaliteit; 1 exemplaar met puntroos op ketel	1680	1700	ketel	vulling beerput BP02
BP02	BP02	3	pijpaarde	kleipijp	grove kwaliteit; dikke stelen	1650	1700	ketel	vulling beerput BP02
BP02	BP02	1	koperlegering	kledinghaakje	zeer klein en slecht geconserveerd, kwetsbaar haakje	1650	1700	compleet	vulling beerput BP02
BP02	BP02	1	koperlegering	speldeknoopje	zeer klein en slecht geconserveerd, kwetsbaar speldeknoopje	1650	1700	compleet	vulling beerput BP02
TP02	TP02	1	glas	glas groen	vensterglas	-	-	fragmenten	vulling TP02

Bijlage 10a: determinatie dierlijk botmateriaal (zoogdieren)															
NR	SUB	SOORT	ELEM	TOT	FRAGM	SYM	FUSION	PCT	BE	VR	BR	PA	AS	DENT	OPM
BP01	1	BOS	MC	1	COMP	R	PVDV	100	S						
BP01	2	BOS	DENT	1		R		100						I2	2e incisive uit de onderkaak
BP01	3	BOS	TIB	1	DIA	L	DO	<25	S						vermoedelijk
BP01	4	SUS	SCAP	1		L		25	HS						
BP01	5	SUS	PH	1	DIST		PODV	75							
BP01	6	ORYCT	TIB	1	DIA	L	PODO	75							
BP01	7	ORYCT	HUM	1	DIA	L	PODO	75							alleen epifyse ontbreken
BP01	8	ORYCT	FEM	1	DIA	R	PODO	75							alleen epifyse ontbreken
BP01	9	ORYCT	RAD	1	DIA	L	PODO	75							alleen epifyse ontbreken
BP01	10	MM	INDET	1	DIA			<25							sterk gefragmenteerd
BP01	11	INDET	INDET	1				<25							sterk gefragmenteerd
BP01	12	INDET	INDET	1				<25							sterk gefragmenteerd
BP02	1	O/C	HUM	1	DIST	L	DV	<25							
BP02	2	LM	INDET	1				<25			PB PC				
BP02	3	LM	VERT	1		A		25							jong dier (onvergroeid)
BP02	4	LMMM	INDET	1	DIA			<25	S		C				
BP02	5	MM	COSTA	1				<25			PC				
BP02	6	MM	COSTA	1				<25	HS						
BP02	7	MM	COSTA	1				25							jong dier (onvergroeid)

Bijlage 10b: determinatie dierlijk botmateriaal (vogels)														
NR	SUB	SOORT	ELEM	TOT	FRAGM	SYM	FUSION	PCT	BE	VR	BR	PA	AS	OPM
BP01	1	GADO	PELV	1				25						
BP01	2	GADO	TMT	1	COMP	L	PVDV	100						
BP01	3	GADO	ULNA	1	COMP	L	PVDV	100						
BP01	4	GADO	ULNA	1	COMP	R	PVDV	100						
BP01	5	ANAT	TMT	1	DIST	L	PODV	75						
BP01	6	ANAT	TMT	1	DIST	L	PODV	75						

Bijlage 10c: determinatie dierlijk botmateriaal (vissen)

NR	SUB	SOORT	ELEM	TOT	SYM	BE	VR	BR	PA	OPM
BP01	1	GAMOR	CLEI	1	L					
BP01	2	GAMOR	PCAUD	1	A	H				groot
BP01	3	GAMOR	VERT	1	A	x				platgemaakt: stokvis
BP01	4	GAMOR	VERT	1	A	x				platgemaakt: stokvis
BP01	5	GADID	CRAN	1	A					
BP01	6	GADID	CRAN	1	A					
BP01	7	GADID	CRAN	1	A					
BP01	8	GADID	CAUD	1	A					
BP01	9	MEAEG	CRAN	1	A					
BP01	10	MEAEG	DENT	1	L					
BP01	11	MEAEG	CLEI	1	L					
BP01	12	MEAEG	CLEI	1	R					jonge vis
BP01	13	PLEUR	HYOM	1	L					schol?
BP01	14	PLEUR	KIEUW	1						bot of schol
BP01	15	PLEUR	CAUD	1	A					
BP01	16	PLEUR	VERT	1	A					
BP01	17	PEFLU	SQUA	1						
BP01	18	PEFLU	CLEI	1	R					
BP01	19	CYPRI	OPER	1	L					karper of zeelt
BP01	20	INDET	CRAN	1	A					
BP01	21	INDET	VERT	7	A					
BP01	22	INDET	VERT	7	A					uitsteeksels wervels
BP01	23	INDET	INDET	1						
BP02	1	CLHAR	MAX	1						
BP02	2	PLEUR	OSAN	1						bot of schol
BP02	3	PLEUR	OSAN	1						bot of schol

Amfibieën

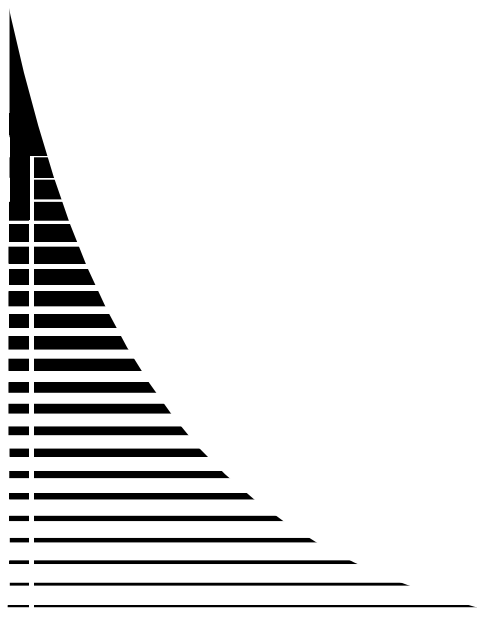
Bijlage 10d: determinatie dierlijk botmateriaal (amfibieën)														
NR	SUB	SOORT	ELEM	TOT	FRAGM	SYM	FUSION	PCT	BE	VR	BR	PA	AS	OPM
BP01	1	RESC	FEM	1	COMP	L		100						vermoedelijk groene kikker
BP01	2	RRID / RESC	HUM	1	PROX	R		75						vermoedelijk groene kikker of grote groene kikker

**Bijlage 11: waarderend onderzoek van de vulling van twee beerputten
voor verder botanisch onderzoek.**

**Waarderend onderzoek aan twee beerputten
van de opgraving Jansstraat/Stationsplein te
Haarlem (NT)**

W. van der Meer

december 2010

Colofon

Titel:
BIAXrapport 283

Waarderend onderzoek aan twee beerputten van de opgraving Jansstraat/Stationsplein te Haarlem (NT)

Auteur:
W. van der Meer

Opdrachtgever:
Archeologenbureau Argo

©BIAX *Consult*, Zaandam, 2010

Correspondentie adres:
BIAX Consult
Hogendijk 134
1506 AL Zaandam
tel: 075 – 61 61 010
fax: 075 – 61 49 980
e-mail: BIAX@BIAX.nl

1. Inleiding

Voorliggend rapport betreft het waarderend botanisch macrorestenonderzoek aan twee monsters uit beerputten aangetroffen bij archeologisch onderzoek aan de Jansstraat/Stationsplein te Haarlem. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd door Archeologenbureau Argo, onder leiding van G. van den Berg.¹ Vraagstelling bij de botanische waardering betrof de globale soortensamenstelling van de beer en de conservering van eventueel aanwezige resten.

2. Methode

Voor het macrorestenonderzoek is de beer van beide monsters gezeefd en verdeeld in vijf fracties, met als kleinste 0,50-0,25 millimeter. De monsters zijn vervolgens gewaardeerd om een inschatting te maken van de waarde voor verder onderzoek. De waardering bestond uit het doorkijken van de monsters onder een opvallend-lichtmicroscop (Wild M8) met vergrotingen van maximaal 10x5. Hierbij werden aantekeningen gemaakt van soortenrijkdom, aantallen resten en conserveringstoestand. Tevens zijn er aantekeningen gemaakt van eventuele zoölogische en archeologische resten. Een samenvatting van deze aantekeningen staat in *bijlage 1*.

3. Resultaten en discussie

De staat van conservering van het botanisch materiaal is voor beide monsters uitermate slecht. In beide monsters zijn geen plantaardige resten in oorspronkelijke vorm bewaard gebleven. Wel bevat BP01 enkele gemineraliseerde plantenresten. Geïdentificeerde soorten zijn: druif (*Vitis vinifera*), duivenboon (*Vicia faba* var. *minor*) en dravik (*Bromus* sp.). De laatste is een geslacht uit de grassenfamilie waarvan enkele leden als akkeronkruid tussen de graangewassen voorkomen.

Wat betreft het zoölogisch materiaal zijn de monsters waarschijnlijk interessanter. BP02 bevatte enkele tientallen stuks visbot, alsmede enkele fragmenten bot van zoogdieren/vogels en enkele stukjes van tweekleppige schelpdieren. BP01 bevatte enkele tientallen stuks visbot alsook enkele complete stukken bot van zoogdieren/vogels en vele fragmenten daarvan. In deze laatste beerput zijn ook vele fragmenten van mossels (*Mytilus edulis*) aangetroffen.

Wat betreft de archeologische vondsten bevatte beide beerputten veel puin van baksteen en mortel. In BP01 bevonden zich enkele stukken glas en in BP02 veel aardewerkfragmenten, pijpensteelfragmenten en een pijpekop, ijzeren nagels alsook een (kleding?)haakje en een speldekop.

4. Conclusie en onderzoeksadvies

Onderzocht is materiaal van twee beermonsters afkomstig van een opgraving op de locatie Jansstraat/Stationsplein te Haarlem. Conservering van botanisch materiaal was in beide monsters zodanig slecht dat geen ongemineraliseerde resten aangetroffen zijn. De

¹ projectcode: JNW.0.2010

kwaliteit van het gemineraliseerde materiaal was slecht, en bovendien zijn er slechts weinig soorten vertegenwoordigd. Verder botanisch onderzoek is niet zinvol.

Bijlage 1 Haarlem-Jansstraat/Stationsplein, resultaten waardering archeobotanische macroresten. Verklaring: (m) = gemineraliseerd.

vondst	cultuurgewassen (m)		wilde planten (m)		totaal # (m)	soortvariatie (m)	Conservering (m)	analyse?	gebruiksgewas n	wilde vegetaties	aardewerk	glas	bot	visbot	schelpdieren	mossel	houtskool	archeologische vondstjes
	v	w	v	w														
BP01	v	w	v	w	S	n	druif, duivenboon	akkeronkruid		x	v	v			v			
BP02	g	g	g	g	S	n				x	v	v	1		v		v	

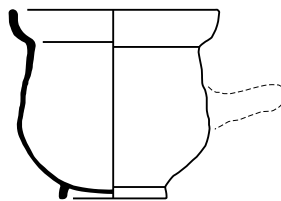
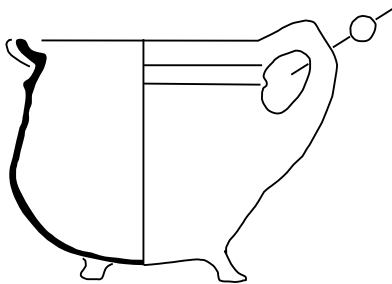
legenda conservering

- S = slecht
- M = matig
- R = redelijk
- G = goed
- U = uitstekend

legenda overige kolommen

- J = ja
- N = nee
- G = geen
- W = weinig
- V = veel
- e = 1-10

Bijlage 12: Catalogus keramiek

1

1a JNW.0.2010 BP01 id.9
1b beerput 1: vulling (ca. 1575-ca. 1625)

2 r- gra- 144

3 1550-1650

4a .../ 13,5 / 11,6

4b hoge grape met dekselgeul, flauwe knik bodem/wand, ribbel onder rand

5a rood aardewerk

5b loodglazuur met uitzondering van onderzijde

5c

5d onberoet, lichte slijtage pootjes

6a

6b 3 pootjes, 1 verticaal worstoor, schenksneb op 180° ten opzichte van oor

6c profiel compleet

7 grape

8 Nederland

9

2

1a JNW.0.2010 BP01 id.18
1b beerput 1: vulling (ca. 1575-ca. 1625)

2 r- tes- 32

3 1450-1550

4a .../11,5/10,6

4b vuurtest met hoge wand, dekselgeul in rand, flauwe knik bodem/wand, standring

5a rood aardewerk

5b inwendig spatjes loodglazuur

5c

5d inwendig asaanslag, standring gesleten

6a

6b vermoedelijk oorspronkelijk met steeltje (niet aantoonbaar)

6c profiel compleet

7 test

8 Nederland

9